

კონფერენციის შრომები
TRAVAUX DES CONFÉRENCES

2018

ევროპის უნივერსიტეტის
სამართლის ინსტიტუტი
European University
Institute of Law

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია

“მართლმსაჯულების აქტუალური
პრობლემები”

International Scientific Conference

“ACTUAL PROBLEMS
OF JUSTICE”

კონფერენციის შრომები

ARTICLES PRESENTED TO THE CONFERENCE

ორგანიზატორი:
ევროპის უნივერსიტეტის
სამართლის
სამეცნიერო-კვლევითი
ინსტიტუტი

Organizer:
THE LAW SCIENTIFIC
RESEARCH INSTITUTE
OF THE EUROPEAN
UNIVERSITY

17.05.2018

კონფერენციის შრომები

- 123** ნაცვალგების პრინციის პრობლემა საქართველოში
უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა
ცნობა-აღსრულებისას
ბაკურ ლილუაშვილი
THE PROBLEM OF THE PRINCIPLE OF RECIPROCITY
IN THE PROCESS OF RECOGNITION-ENFORCEMENT
OF THE FOREIGN COURTS DECISIONS
Bakur Liluashvili
- 133** ინტელექტუალური სამართლის ობიექტებთან
დაკავშირებული ქართული მართლმსაჯულების
ფორმირების პრობლემის შესახებ
დავით ძამუკაშვილი
SOME JUSTICE AND LITIGATION PROBLEMS, CONNECTED
WITH THE OBJECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW
David Dzamukashvili
- 153** იურიდიული განათლების როლი მართლმსაჯულების
სისტემის სრულყოფაში
თათია დოლიძე
THE ROLE OF LEGAL EDUCATION ON SYSTEM OF JUSTICE
OF GEORGIA
Tatia Dolidze
- 161** მოსამართლე და სასჯელის ინდივიდუალიზაცია
(წინააღმდეგობა მიზანსა და საშუალებას შორის)
პაპუნა გურული
THE JUDGE AND INDIVIDUALIZATION OF PUNISHMENT
(CONTRADICTION BETWEEN THE GOAL AND THE MEAN)
Papuna Guruli
- 173** ოჯახში ძალადობის საქმეთა განხილვის თავისებურება
სასამართლოში
ლელა მეტრეველი
FEATURES OF COURT HEARING OF THE DOMESTIC
VIOLENCE CASES
Iela metreveli

კონფერენციის შრომები

ბაკურ ლილუაშვილი

ნაცვალგების პრინციის პრობლემა საქართველოში უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულებისას

ბაკურ ლილუაშვილი

სამართლის დოქტორი,
ევროპის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
სამართლის მეცნიერთა კავშირის წევრი

საკვანძო სიტყვები: პრინციპი, ნაცვალგება, ცნობა-აღსრულება

დღევანდელ პირობებში, როდესაც ასე ფართოა საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების სამართლებრივი ურთიერთობები უცხო ქვეყნის შესაბამის პირებთან, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესის არსი და მიზნები. როგორც ცნობილია, უცხოელები სარგებლობენ ისეთივე სამოქალაქო-საპროცესო უფლებებით და მოვალეობებით, როგორც ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეები და იურიდიული პირები. კერძოდ, საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ კანონის 57-ე მუხლის თანახმად: „უცხო ქვეყნის მოქალაქეების და იურიდიული პირები, აგრეთვე მოქალაქეობის არ მქონე პირები სამოქალაქო პროცესში საქართველოს ტერიტორიაზე სარგებლობენ ისეთივე სამართლებრივი გარანტიებით, როგორც საქართველოს მოქალაქეები და იურიდიული პირები“.

შიდაეროვნული სამოქალაქო პროცესი, ასევე საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, ეფუძნება გარკვეულ პრინციპებს. მაგ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლისთვის ცნობილია ისეთი ფუძემდებლური პრინციპები, როგორცაა დისპოზიციურობის პრინციპი, შეჯიბრობითობის, მხარეთა თანასწორობის, საქვეყნობის, უშუალობის და სხვ. პრინციპები. ერთი უნდა აღვნიშნოთ, რომ აღნიშნული პრინციპები მსოფლიოს აბსოლუტური უმრავლესობის ქვეყნების სამოქალაქო პროცესისათვის არის დამახასიათებელი. თემის მიზნიდან გამომდინარე, ჩვენ მათ განხილვას არ შევუდგებით.

ზემოთ აღნიშნული პრინციპები მოქმედებს სამოქალაქო სამართალწარმოებაში მონაწილე ყველა მხარის მიმართ, იქნება ეს მოსარჩელე, მოპასუხე, თუ მესამე პირები, დამოუკიდებელი მოთხოვნით ან

კონფერენციის შრომები

დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე, უფლებამონაცვლები და ა.შ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ როდესაც სამოქალაქო საქმის წარმოება მიმდინარეობს საქართველოს სასამართლოში, არა აქვს მნიშვნელობა, დავის განხილვაში არსებობს თუ არა „უცხოური ელემენტი“. იმისთვის, რომ მათზე გავრცელდეს დასახელებული პრინციპები.

საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები

გარკვეულად განსხვავებულ პრინციპებზეა დამყარებული საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი. რაც თავის მხრივ განსაკუთრებით წარმოჩნდება საქართველოში უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულების პროცესში. იგი თავის მხრივ, ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობიდან გამომდინარე ორგანულ კავშირშია როგორც საქართველოს საერთაშორისო კერძო სამართალთან, ასევე საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან. ამავე დროს, მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშან-თვისებებისგან გამომდინარე, გააჩნია თავისი პრინციპები, რომლებსაც იგი ემყარება. შეიძლება ითქვას, რომ საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი წარმოადგენს სამართლის იმ ნორმათა ერთობლიობას, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელია საერთაშორისო კერძო სამართლებრივი ურთიერთობებიდან წარმოქმნილი საქმეების განხილვა საქართველოს სასამართლოებში, ასეთი კატეგორიის საქმეთა თავისებურებების გათვალისწინებით.¹

საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ძირითადი პრინციპები: ა) თანასწორობის პრინციპი; ბ) ნაცვალგების პრინციპი; გ) სასამართლოს ქვეყნის კანონი (*lex fori*) და დ) სამართლებრივი კვალიფიკაციის პრინციპი.

განსახილველი საკითხიდან გამომდინარე, განსხვავებით ნაცვალგების პრინციპისა, თითოეულ ზემოთ აღნიშნულ პრინციპს განვიხილავთ მოკლედ.

თანასწორობის პრინციპი – შეიძლება ითქვას ამოსავალი პრინციპი საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ პრინციპზეა აგებული მთელი საერთაშორისო საჯარო სამართალი. რაც ნიშნავს, ყველა დამოუკიდებელი (სუვენერული) სახელმწიფო თანასწორია – თანასწორს არა აქვს ძალაუფლება თანასწორზე – (*par in parem non habet imperium*). საერთაშორისო სამოქალაქო პროცესში ამ პრინციპის არსი მდგომარეობს შემდგომში: უცხო სახელმწიფოში განხორციელებული სამოქალაქო სამართალწარმოება, ისეთივე მართლმსაჯულებაა, ჩატარებული კანონიერი სასამართლოს მიერ,

1 ლილუაშვილი თ., 2010. „საერთაშორისო კერძო სამართალი“, გამ. „ჯისიაი“, თბ., გვ.124.

კონფერენციის შრომები

ბაკურ ლილუაშვილი

როგორც საკუთარ ქვეყანაში. მისი მიზანია – სხვა ქვეყნის სამოქალაქო საპროცესო სამართლისადმი (სამართალწარმოებისადმი) პატივისცემა. ეს თავის მხრივ გამოიხატება შემდეგში, ერთი – უცხო ქვეყნის პროცესუალური ნორმების საფუძველზე მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილების საქართველოში ცნობა-აღიარების პროცესში. მეორე – მხარეთა თანასწორობა სამოქალაქო სამართალწარმოებისას. მაგ. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 57-ე მუხლის თანახმად: „უცხო ქვეყნის მოქალაქეები და იურიდიული პირები, აგრეთვე მოქალაქეობის არმქონე პირები სამოქალაქო პროცესში საქართველოს ტერიტორიაზე სარგებლობენ ისეთივე სამართლებრივი გარანტიებით, როგორც საქართველოს მოქალაქეები და იურიდიული პირები.“ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზოგ შემთხვევაში შეიძლება საჭირო გახდეს ამ პრინციპიდან გადახვევა; კერძოდ, შეიძლება უარი ეთქვას უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულებას საქართველოს ტერიტორიაზე, თუ ამ სახელმწიფოს პროცესუალური ნორმებით ირღვევა მხარის ესა თუ ის ფუნდამენტური უფლება – მოსმენილ იქნას სამართლიანი სასამართლოს მიერ, ან არ ხორციელდება სრულყოფილად შეჭიბრობითობის პრინციპი და სხვ.

სასამართლოს ქვეყნის კანონი (lex fori) – იგი ნებისმიერი ქვეყნის სასამართლოსათვის (მოსამართლისათვის) „უცხოური ელემენტით“ დატვირთული საქმის სამართალწარმოების წარმართვის უმნიშვნელოვანეს პრინციპს წარმოადგენს. მისი მთავარი დანიშნულება გამოიხატება შემდეგში – სასამართლო საქმის განხილვისას იყენებს თავისი ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობას. მიუხედავად იმისა, თუ რომელი სახელმწიფოს მატერიალური სამართალს უნდა მიმართოს მხარეთა შორის დავის გადასაწყვეტად. ამასთან ერთად, შეიძლება ადგილი ჰქონდეს აღნიშნული პრინციპიდანაც გადახვევას. მაგ. უცხო ქვეყნის სასამართლო ითხოვს სამართლებრივ დახმარებას და ისეთი პროცესუალური მოქმედებების შესრულებას, რომელსაც არ იცნობს ჩვენი ქვეყნის სამოქალაქო საპროცესო სამართალი. მთავარია, საქართველოს სასამართლოს (მოსამართლის) მიერ განსახორციელებელი პროცესუალური მოქმედებები პრინციპში არ ეწინააღმდეგებოდნენ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილ წესებს.

სამართლებრივი კვალიფიკაციის პრინციპი – შეიძლება ითქვას საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ერთ-ერთი საინტერესო და პრობლემური პრინციპი. როგორც წესი სამართალწარმოებაში მოსაყენებლ ნორმებს აუცილებელია მიეცეთ შესაბამისი კვალიფიკაცია. ანუ, აღნიშნულ ნორმა უნდა მივაკუთვნოთ მატერიალურ თუ პროცესუალურ სამართალს. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ორ შესაძლო შემთხვევასთან, ერთი – მოქმედებს ხელშეკრულებით განსაზღვრული ქვეყნის სამართალი (lex causae), მეორე – კვალიფიკაციის მინიჭება ხდება სასამართლოს ქვეყნის კანონის მიხედვით (lex fori).

კონფერენციის შრომები

ნაცვალგების პრინციპი

ნაცვალგების პრინციპი – შეიძლება ითქვას, რომ იგი მოქმედებს როგორც მატერიალური, ასევე სამოქალაქო პროცესუალურ სამართალში. მაგ. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 21-ე მუხლის გამომდინარე, უცხო სახელმწიფოს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს გააჩნიათ ისეთივე უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა, როგორც საქართველოს შესაბამის სამართალსუბიექტებს. მაგრამ ამავე მუხლის მეორე წინადადების თანახმად: „ამ წესიდან გამონაკლისი დაიშვება, თუ უცხო ქვეყანაში მოქმედებს საქართველოს ფიზიკური ან იურიდიული პირების უფლებების შემზღვეველი ნორმები. ამისათვის საჭიროა კანონით ნათლად განსაზღვრული ნორმა“. ე. ი. თუ რომელიმე ქვეყნის მატერიალური სამართალი, და ეს პირდაპირ უნდა იყოს გაწერილი კანონში, იზღუდება ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეების, ან იურიდიული პირების ესა თუ ისი უფლება, მაშინ საქართველოში შეიძლება დაშვებული იქნეს ამ სახელმწიფოს კერძო სამართლის სუბიექტების მიმართ შესაბამისი შეზღუდვები.

თემის მიზნიდან გამომდინარე, გვსურს განვიხილოთ ზემოთ აღნიშნული პრინციპი სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან მიმართებით. კერძოდ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულების პროცესში. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 68-ე მუხლის მეორე პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტიდან გამომდინარე, საქართველოში უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობა არ ხდება, თუ „ე) უცხო ქვეყანა არ ცნობს საქართველოს სასამართლო გადაწყვეტილებებს.“

აღსანიშნავია, რომ ნაცვალგება მეტ-ნაკლებად არის კანონმდებლობით განმტკიცებული სხვადასხვა ევროპისა თუ სხვა რეგიონების სახელმწიფოებში. მაგ. გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 3238-ე მუხლის პირველი ნაწილის მე-5 პუნქტის თანახმად, გადაწყვეტილების აღიარება არ ხდება, თუ:

„5) არ არის უზრუნველყოფილი ნაცვალგების პრინციპი“.

ჩეხეთის რესპუბლიკის „საერთაშორისო კერძო სამართლისა და პროცესის შესახებ“ კანონის 64-ე მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილების აღიარება და აღსრულება არ ხდება, თუ:

„ე) გარანტირებული არ არის ნაცვალგება. ნაცვალგება არ მოითხოვება, თუ უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება არ არის ჩეხეთის მოქალაქისა და იურიდიული პირის წინააღმდეგ გამოტანილი“.²

ნაცვალგების პრინციპს არ ითვალისწინებს შვეიცარიის, ავსტრიის, საფრანგეთისა და სხვა სახელმწიფოების კანონმდებლობა. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ შვეიცარია „ნაცვალგებას“ ითხოვს, როდესაც აღიარებული უნდა იქნეს გაკოტრების საქმის წარმოებისას უცხო ქვეყანაში მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილება.³

2 Междунароное частное право. Иностранное законодательство. Изд. СТАТУТ. Москва, 2001, стр.619.

3 Междунароное частное право. დასახ. ნაშრომი. გვ.662.

კონფერენციის შრომები

ბაკურ ლილუაშვილი

ნაცვალგების პრაქტიკაში გამოყენების სხვადასხვა წესების მიხედვით, შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი:

- ა) „ნეგატიური ნაცვალგება“ – ერთი ქვეყანა არ აღიარებს მეორე სახელმწიფოს სასამართლო გადაწყვეტილებას, გამომდინარე იქიდან, რომ ეს უკანასკნელი თავის მხრივ არ ცნობს ამლიარებელი სასამართლოს გადაწყვეტილებებს. მას „კანონიერ“ ნაცვალგებასაც უწოდებენ, რადგან იგი კანონმდებლობით არის განსაზღვრული.
- ბ) „მარტივი პოზიტიური ნაცვალგება“ – პრინციპი მოქმედებს სახელმწიფოთა შორის მხოლოდ კეთილი ნების და ურთიერთდახმარების საფუძველზე, მაგრამ არა მათ შორის გაფორმებული ხელშეკრულებებით; ე.წ. „ფაქტიური ნაცვალგება“.
- გ) „ორგანიზებული პოზიტიური ნაცვალგება“ სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულება ხორციელდება ორმხრივი ან/და მრავალმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე.

აღნიშნული პრინციპის არსებობობას, როგორც წესი ორი საფუძველით ასაბუთებენ – უშუალოდ სახელმწიფოს ინტერესების დასაცავად და ასევე თავისი მოქალაქეების ინტერესების საზღვარგარეთ დაცვის მიზნით.⁴

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ თანამედროვე პირობებში ამ მიზნების განხორცილება ნაცვალგების პრინციპის გამოყენებით პრაქტიკულად არაეფექტურია შემდეგი მოსაზრებების გამო:

პირველი – სახელმწიფოს სუვერენეტიტეტი, მისი დამოუკიდებლობა არ ილახება იმის გამო, რომ უცხო სახელმწიფო უარს ამბობს მისი სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღიარებაზე. გამომდინარე იქიდან, რომ ყოველი სახელმწიფოს ხელისუფლება, კერძოდ, სასამართლოს იურისდიქცია ვრცელდება მისსავე ტერიტორიაზე. ხოლო, უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობისა და არსრულების პირობებს, საფუძველს თითოეული ქვეყანა თვითონ ადგენს.

მეორე – საფუძველიან ეჭვს იწვევს ის გარემოებაც, რომ ცალმხრივად „კეთილი ნების“ გამოვლენა, ასეთივე „კეთილი ნების“ გამომჟღავნებას გამოიწვევს უცხო სახელმწიფოს მიერ სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარებისას (მარტივი პოზიტიური ნაცვალგება). პირიქით. აღიარებაზე სისტემატურად უარის თქმამ, შეიძლება აიძულოს გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო, მიმართოს ანალოგიური ღონისძიებების გამოყენებისაკენ.⁵

მესამე – „ნაცვალგების“ პრინციპი მიმართულია უშუალოდ სახელმწიფოსადმი, მაშინ, როდესაც მისი შედეგების გამოვლენა ხდება კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში.⁶ აღნიშნული ინსტიტუტი მოქმედებს ნებისმიერი მხარის და ნებისმიერი საქმის საქმის მიმართ. ამავე დროს, რაც ძალზედ საყურადღებოა, არა აქვს მნიშვნელობა, რომელი მხარის

4 Legarde P., 1977. „Lareciprocite en droit internacional prive. RCADIH, p. 139. აგრეთვე აღნიშნული მოსაზრების შესახებ იხ. Литвиеский Д. В., 2005. „Признание иностранных судебных решении по гражданским делом.“ Изд. С-Петербургского университета. стр.220-221.

5 Шак Х., 2001. Международное гражданское процессуальное право. Изд. БЕК. Москва, стр.260.

6 Литвиеский Д. В., დასახ. ნაშრომი. გვ.360.

კონფერენციის შრომები

სასარგებლოდ არის იგი გამოტანილი. ანუ უარი უნდა ეთქვას აღიარებაზე იმ გადაწყვეტილებასაც, რომელიც მიღებულია ამლიარებელი ქვეყნის მოქალაქისა თუ იურიდიული პირის უფლებების დასაცავად.

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ „ნაცვალგების“ ინსტიტუტის გამოყენებამ საკმაოდ უარყოფითი შედეგები შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებაში. საფუძვლიან ეჭვს იწვევს ის ვითარება, რომ აღნიშნული პრინციპის გამო გადაწყვეტილების აღიარებაზე უარის თქმამ, ხელსაყრელი გარემო შეუქმნას ამ სახელმწიფოს კომერციულ იურიდიულ პირებს, მით უმეტეს თუ ეს გადაწყვეტილება მათ სასარგებლოდ იქნება მიღებული. ამავე დროს, უცხო ქვეყნის სამეწარმეო იურიდიული პირებისთვისაც სერიოზული დასაფიქრებელი იქნება, ღირს თუ არა ეკონომიკური ურთიერთობების დამყარება იმ სახელმწიფოს მეწარმეებთან, რომელიც მკაცრად მიმართავს „ნაცვალგების“ წესს.

საყურადღებოა შემდეგისაკითხის გათვალისწინებაც. კერძოდ, პირველი – სახელმწიფო ხელისუფლების რომელი შტო – საკანონმდებლო, აღმასრულებელი თუ სასამართლო – ადგენს, უზრუნველყოფილია თუ არა ამა თუ იმ ქვეყანაში „ნაცვალგების“ პრინციპი საქართველოს სასამართლოების გადაწყვეტილებათა მიმართ, მეორე – პრინციპის არსებობა-არარსებობის მტკიცების ტვირთი ხომ არ უნდა გადავიდეს მონაწილე მხარეზე, რომელიც შუამდგომლობს გადაწყვეტილების აღიარებაზე, ან იმ პირზე, რომელიც წინააღმდეგია ამ გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების. შედარებით უფრო გავრცელებულია მოსაზრება, რომლის მიხედვით „ნაცვალგების“ ინსტიტუტის არსებობას უნდა ადგენდეს უშუალოდ სასამართლო ისევე, როგორც საერთოდ ადგენს ამა თუ იმ გარემოებებს და ფაქტებს. შეიძლება მოვიყვანოთ მაგალითი სასამართლო პრაქტიკიდან:

„საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონის 68-ე მუხლის მე-2 პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტის საფუძველზე საქართველო არ ცნობს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებს, თუ უცხო ქვეყანა არ ცნობს საქართველოს სასამართლოს გადაწყვეტილებებს.

საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ ზემოაღნიშნული ნორმა ორ სიტუაციას მოიცავს: ა) საქართველოსა და უცხო სახელმწიფოს შორის არ არსებობს ორმხრივი ან მრავალმხრივი შეთანხმება, რომლის ძალითაც მხარეებს ერთმანეთის სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობის ვალდებულება ეკისრებათ, ბ) უცხო ქვეყანა, გარკვეული მოსაზრებებიდან და სამართლებრივი საფუძვლებიდან გამომდინარე, საქართველოს სასამართლოს გადაწყვეტილებებს არ ცნობს, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა საერთაშორისო შეთანხმება.

განსახილველ შემთხვევაში სასამართლო აქტები, რომელთა ცნობასაც შუამდგომლობის ავტორი ითხოვს მიღებულია ისრაელის სასამართლოს მიერ. საქართველოსა და ისრაელის სახელმწიფოს შორის რაიმე ორმხრივი შეთანხმება სამართლებრივი დახმარების გაწევის ან სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობის შესახებ არ არსებობს. მხარეები არც რომელიმე მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულების წევრები

კონვენციის შრომები

არიან, რომელიც ამგვარ საკითხებს აწესრიგებს, შესაბამისად, ისრაელის სახელმწიფოს საქართველოს სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობასთან დაკავშირებით რაიმე ვალდებულება არ აქვს ნაკისრი, აღნიშნული კი, «საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ» საქართველოს კანონის 68-ე მუხლის საფუძველზე, შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველია.

ამდენად, საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ შუამდგომლობა არ შეესაბამება „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნებს, რის გამოც მას უარი უნდა ეთქვას დაკმაყოფილებაზე.⁷

აღნიშნული გადაწყვეტილება ყურადღებას იმსახურებს პირველ რიგში იმით, რომ სასამართლო განჩინებაში არ არის განსაზღვრული, თუ რა მონაცემებს, რა ფაქტებსა და გარემოებებს ეყრდნობა სასამართლო, როდესაც აღნიშნავს, გადაწყვეტილების გამომტანი სახელმწიფოს მხრიდან „ნაცვალგების“ პრინციპის არარსებობას ჩვენი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისადმი.

ყველაზე უფრო მყარ საფუძველს, რომ „კეთილი ნების“ (ნაცვალგების) გამოვლენა უზრუნველყოფილი იქნება სახელმწიფოებს შორის, წარმოადგენს საერთაშორისო მრავალმხრივი თუ ორმხრივი ხელშეკრულებები. მაგრამ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამასაც გააჩნია თავისი უარყოფითი მხარე. მრავალმხრივ ხელშეკრულებებთან შედარებით, ორმხრივი ხელშეკრულებების დადება კიდევ უფრო უფრო რთულ პრობლემას წარმოადგენს, თუნდაც ასეთი შეთანხმებების დადების შესაძლებლობების მრავალრიცხოვნობისა და აუცილებლობისა.

მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულების მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ „სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ“ კონვენცია (მინსკის კონვენცია),⁸ რომლის 51-ე მუხლის თანახმად:

„ყოველი ხელშემკვრელი მხარე, კონვენციით გათვალისწინებული პირობებით, აღიარებს და აღასრულებს სხვა ხელშემკვრელი მხარის ტერიტორიაზე გამოტანილ გადაწყვეტილებებს, კერძოდ:

ა) სამოქალაქო და საოჯახო საქმეებზე იუსტიციის დაწესებულებების გადაწყვეტილებებს, მათ შორის ასეთ საქმეებზე მხარეთა მორიგების თაობაზე სასამართლოს მიერ დამტკიცებულ შეთანხმებას, აგრეთვე ფულადი ვალდებულებების თაობაზე სანოტარო აქტებს (შემდგომში – გადაწყვეტილებები).“

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ კანონის 68-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად, აღნიშნული ინსტიტუტი შეიძლება არ იქნეს გამოყენებული შემდეგ შემთხვევაში:

7 იხ. „უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო-სამეწარმე და სხვა კატეგორიის საქმეებზე“. #3. განჩინება ა-2046-შ-57-2010. 2012 წ., გვ.2.
8 საქართველო შეუერთდა საქართველოს პარლამენტის 24.01.96 წ. დადგენილებით.

კონფერენციის შრომები

„იგი ქონებრივ უფლებებს არ ეხება და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი არ არის მათი ადგილობრივი განსჯადობა“.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს სასამართლოს შეუძლია ცნოს უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელიც თავის მხრივ არ აღიარებს ჩვენი ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებს, იმ შემთხვევაში, თუ დავა არ ეხება ქონებრივ უფლებებს და ამავე დროს საქმის განხილვა არ შედის საქართველოს სასამართლოების საერთაშორისო განსჯადობაში. ამავე დროს, ორივე ეს პირობა ერთდროულად უნდა არსებობდეს.

დასკვნა

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს კანონმდებლობამ გარკვეულწილად შეამსუბუქა „ნაცვალგების“ პრინციპის მოქმედება ერთდროულად გარკვეული სახის დავის საგნისა და საერთაშორისო განსჯადობის საფუძველზე დაყრდნობით.

ნიშნავს თუ არა ეს, რომ სხვა გადაწყვეტილებების მიმართ საქართველოს სასამართლომ აუცილებლად უნდა მიმართოს ნაცვალგების პრინციპს? ვფიქრობთ, ასე ცალსახად მიდგომა გაუმართლებელი იქნებოდა. ვფიქრობთ, მიზანშეწონილი იქნებოდა ეს დანაწესი არ იყოს გაგებული, როგორც კანონის იმპერატიული ნორმა.

თუ სასამართლო მაინც დადგება „ნაცვალგების“ ინსტიტუტის გამოყენების წინაშე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გამოყენებული იქნეს შეფასების რაც შეიძლება ნაკლებად მკაცრი კრიტერიუმები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღიარებაზე უარი უნდა ეთქვას იმ ფაქტების და გარემოებების გათვალისწინებით, რომელთა საფუძველზეც გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო არ ახორციელებს საქართველოს სასამართლოს ცნობასა და აღსრულებას. მაგ. ეს შეიძლება იყოს ჩვენი ქვეყნის სასამართლო აქტების არაღიარება საოჯახო საქმეებზე, ან/და გადაწყვეტილებები გამოტანილი მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით და არა მხარეების მიერ ხელშეკრულებით განსაზღვრული სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ და სხვ.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, უახლოეს მომავალში, საქართველომ უარი თქვას აღნიშნული პრინციპის გამოყენებაზე საკანონმდებლო დონეზე. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინოთ ჩვენი ქვეყნის შესაძლებლობებს, დაამყაროს სხვა სახელმწიფოებთან საერთაშორისო მრავალმხრივი და ორმხრივი ხელშეკრულებებით პოლიტიკურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი კავშირ-ურთიერთობები.

THE PROBLEM OF THE PRINCIPLE OF RECIPROCITY IN THE PROCESS OF RECOGNITION-ENFORCEMENT OF THE FOREIGN COURTS DECISIONS

Bakur Liluashvili

*Doctor of Law, Professor, European University,
Union of Law Scientist member*

KEYWORDS: Principle, Reciprocity, Recognition-Enforcement

RESUME

In this work we discussed an important and troubling institution of international civil procedure law, known as the principle of “reciprocity” and its notion and faces. The reciprocity principle is particularly evident in the process of execution in judicial decisions of a foreign state in Georgia. In this regard, we discussed such issues as the institution’s approach to the state, its sovereignty and if Georgia strictly addresses the use of this principle, the possible problematic consequences of the use of this institution.

NOTES:

1. Liluashvili T., Private International Law. Tbilisi, 2005. (in Georgian)
2. Международное частное право. Иностранное законодательство. Изд. СТАТУТ. Москва, 2001, стр.619. (in Russian)
3. Международное частное право. დასახ. ნაშრომი. გვ.662. (in Russian)
4. Legarde P., 1977. Lareciprocite en droit internacional prive. RCADIH, p.139. (in Russian)
5. Schack H., 2001. Internationales Zivilverfahrensrecht. Verlag Beck, Moskau, s.260. (in Russian)
6. Litvinski D. B., 2005. „Recognition of foreign judicial decision in civil case”. Publishing C-Peterburg house of the Universiti. (in Russian)
7. Supreme Court of Georgia – Civil Cases. 2012, #3, s.2. <http://www.supremecourt.ge/court-decisions/civil-cases/> (In Georgian)
8. Georgia joined on the basis of the decree of Georgia of 24.01.96. (In Georgian)

BIBLIOGRAPHY:

1. Private International Law Code of Georgia. <https://matsne.gov.ge> (In Georgian)
2. Zivilprozessordnung Deutschlands; Moskau, Verlag „Wolters Kluwer“. 2006. (In Russian)
3. Private International Law. A Collection of Foreign Statutes. Moscow, 2001, S.630. (In Russian)

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

ინტელექტუალური სამართლის ობიექტებთან დაკავშირებული ქართული მართლმსაჯულების გოგირთი პრობლემის შესახებ

დავით ძამუკაშვილი

*იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი*

საკვანძო სიტყვები: პატენტი, საავტორო უფლებები, სასაქონლო ნიშანი

საქართველოს ინტელექტუალური სამართლის ეროვნული სისტემის ასაკმა უკვე გადააბაიჭა 25 წლის ზღვარს. ამ დროის განმავლობაში ჩამოყალიბდა საკმაოდ თანამედროვე სამართლებრივი ბაზა და მართლმსაჯულებამაც შეიძინა გარკვეული პრაქტიკა, რომელიც წინააღმდეგობრივია. ერთი მხრივ, გვაქვს განსჯის საუკეთესო მაგალითები, ხოლო, მეორე მხრივ, უხეში შეცდომების მქონე სასამართლო გადაწყვეტილებები, რომლებიც ინსტანციიდან ინსტანციამდე გამეორებული.

საკითხს გავაშუქებთ საავტორო, საპატენტო და სასაქონლო ნიშნის სამართლის ობიექტების მაგალითებზე.

ინტელექტუალური საკუთების ობიექტი სხეულევიანი ობიექტისგან იმით გამოირჩევა, რომ მისი დაცვის უნარი დამოკიდებულია ინტელექტუალური საკუთების სამართლის კანონების მოთხოვნებზე, რომლებიც განკუთვნილია იმ შემოქმედებითი წვლილის დასადგენად, რაც ნაწარმოების, გამოგონების, განმასხვავებელი აღნიშვნის შესაქმნელად გასწია ავტორმა, გამომგონებელმა თუ მეწარმემ. შემოქმედებითი ამ წვლილის არსებობის ზოგადად დადგენის შემდეგ განსასაზღვრავია რამდენად ეთანადება იგი შემოქმედებით იმ დონეს (შემოქმედებით ხარისხს), რომელსაც მოითხოვს საავტორო, საპატენტო ან სასაქონლო ნიშნის სამართალი.

სავტორო სამართალი დაცვისუნარიანად მიიჩნევს ისეთ ნაწარმოებს, რომელიც წარმოადგენს ავტორის ინტელექტუალურ-შემოქმედებით შედგეს, რაც ნიშნავს, რომ მოცემული ნაწარმოები უნდა გამო-

კონფერენციის შრომები

ირჩევდეს ავტორისეული შემქნელობითი შემოქმედების დადით, ანუ ნაწარმოებში უნდა იყოს ასახული ავტორის პიროვნული შემოქმედება, ხატოვნად რომ ვთქვათ ნაწარმოები უნდა იყოს „მის მიერ შობილი“, რაც იმას მაუწყებელია, რომ ნაწარმოები წარმომავლობით ეკუთვნის მოცემულ პირს. მხოლოდ ასეთი პირი მიიჩნევა ავტორად, ხოლო მისი ნაწარმოები საავტორო უფლებების დაცულ ობიექტად. თუკი შემოქმედების აღნიშნულ დონეს არ შეესაბამება ნაწარმოები, მაშინ შემოქმედება შემქმნელობითი ხასიათისა ვერ იქნება და უფრო დაბალი დონის გამო, მიუხედავად იმისა, რომ გონებრივი შრომის შედეგი იქნება, საავტორო სამართლით დასაცავ ობიექტად ვერ იქნება აღიარებული. როგორც ვხედავთ, პრობლემის საწყისი თვით კანონისეული მოთხონის არსობრივი ბუნებით არის განპირობებული, რადგან გადაწყვეტილების მიმღებ სუბიექტურ შეხედულებაზე დამოკიდებული კრიტერიუმის მიმართ შესაბამისობის დადგენა. აქედან გამომდინარე, გარკვეული სიციხადით შეიძლება ითქვას, რომ მოსამართლის სუბიექტური გადაწყვეტილება იქნება მუდამ მთავარი და მასზე იქნება დამოკიდებული განსჯის სამართლიანობა. შესაბამისად, მხარეთა შეჭიბრის შედეგად ჩამოყალიბებული მოსამართლის რწმენა მუდამ იქნება დამოკიდებული მის განსწავლობაზე და აზროვნების სიფართოვეზე, დასკვნის გამოტანისას მოსმენილის სინთეზისა და განცალკევება-განზოგადების უნარზე. რა თქმა უნდა, მოსამართლე კეთილსინდისიერი უნდა იყოს ყველა შემთხვევაში. ყოველივე აღნიშნული ისეთ სირთულეებს წარმოშობს, რომლებიც, ერთი შეხედვით, განსჯის მარტივ ობიექტს რთულად განსასჯელად აქცევს.

ქართული სასამართლო პრაქტიკის თვალსაჩინო მაგალითია საქმე „მანჯგალაძე კოკა-კოლას“ წინააღმდეგ. საქმე ეხებოდა კოკა-კოლას ლოგოტიპს, რომელშიც სიტყვიერი ნაწილი გამოხატულია ქართული დამწერლობით:

თბილისის საოლქო სასამართლოს 2001 წელს მიმართა მხატვარმა დ. მანჯგალაძემ და მოითხოვა აღნიშნულ ლოგოტიპზე მისი საავტორო უფლებების დარღვევის აღკვეთა ზიანის ანაზღაურებასთან ერთად. კოკა-კოლა არ დაეთანხმა მოსარჩელეს და შეგებებული სარჩელი წარადგინა, რომლითაც მოითხოვა ქართული წარწერის მქონე ლოგოტიპზეც და მის წინამორბედ ლათინურ წარწერიან ლოგოტიპზეც:

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

საავტორო უფლებების მფლობელად მისი აღიარება.

ეს მოთხოვნა ეფუძნებოდა იმას, რომ „კოკა-კოლა“ არ თვლიდა ქართულ წარწერიან ლოგოტიპს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით დაცულ ნაწარმოებად. მაშინდელ დროს საქართველოში ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ დავები იხილებოდა ორ ინსტანციაში: თბილისის საოლქო სასამართლოში და უზენაეს სასამართლოში. დავა ორ-ორ ჯერ იქნა განხილული ამ ინსტანციებში და საბოლოოდ უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ გაიზიარა კოკა-კოლას პოზიცია და არ დააკმაყოფილა მოსარჩელის მოთხოვნა. მან, ამავდროულად, უარი თქვა შეგებებული სარჩელის მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზეც. უნდა ითქვას, რომ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანისთვის გათვალისწინებული იქნა თბილისის სამხატვრო აკადემიის პროფესორის გოჩა წულაძის, საქართველოს ეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლის, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორის, პროფესორ ელენე მაჭავარიანის, აგრეთვე, „კოკა-კოლას“ მხრიდან წარმოდგენილი ინტელექტუალური სამართლის ფრანგი და ქართველი სპეციალისტების პიერ ლენუარისა და დავით ძამუკაშვილის დასკვნები.

უზენაესი სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებამდე იყო მიღებული 3 გადაწყვეტილება: თბილისის საოლქო სასამართლოს თავდაპირველი – 2001 წლის (საქმე N2ა-164-2001), რომლითაც არ დაკმაყოფილდა დ. მანჭგალაძის სარჩელი და მის მიერ 2002 წელს (საქმე N3/კ1239-01) გასაჩივრდა უზენაეს სასამართლოში, რომელმაც დაუბრუნა ხელახლა განსახილველათ თბილისის საოლქო სასამართლოს იმავე კოლეგიას, რომელმაც, თავის მხრივ 2003 წელს (საქმე N2ა-32-2003) დააკმაყოფილა დ. მანჭგალაძის მოთხოვნები, რასაც არ დაეთანხმა „კოკა-კოლა“ და უკვე მან გაასაჩივრა უზენაეს სასამართლოში, რომელმაც ამავე 2003 წელს (საქმე Nას-527-1201-01) გამოიტანა საბოლოო გადაწყვეტილება (რიგით მე-4) – ფაქტობრივად განამტკიცა თბილისის საოლქო სასამართლოს თავდაპირველი გადაწყვეტილება.

როგორც აღვნიშნეთ, თბილისის საოლქო სასამართლომ (კოლეგია: ქეთევან დუგლაძე, მარინა ჭიყაშვილი, მადონა ღიბრაძე) თავდაპირველად გამოიტანა სწორი გადაწყვეტილება, რომელშიც მიუთითა: „8. ... ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის თეორიის საყოველთაოდ მიღებული განმარტებით ნაწარმოები ინტელექტუალურად მიიჩნევა და ექცევა საავტორო სამართლის დაცვის ქვეშ თუ აკმაყოფილებს ორიგინალურობის, თვითმყოფადობის კრიტერიუმებს, ან აქვს ეს ნიშანი. ორიგინალურობა და თვითმყოფადობა თავის მხრივ გამოიხატება იმაში,

კონფერენციის შრომები

რომ ნაწარმოები კონკრეტული ავტორის პიროვნულ-ინტელექტუალურ, ორიგინალურ, განსხვავებულ ქმნილებას წარმოადგენს და არ იმეორებს სხვა ნაწარმოებს (ალბათ იგულისხმება, რომ სხვა ნაწარმოებს არ უნდა დაემთხვეს განსასჯელი, თუ ის სხვა ცნობილი იყო ან შეეძლო სცოდნოდა განსასჯელის მქმნელს – ჩვენია).

9. მოსარჩელის მიერ შექმნილი „Coca-Cola“-ს ქართული ლოგო წარმოადგენს ლათინურ ანბანში შექმნილი „Coca-Cola“-ს ლოგოტიპის ტრანსკრიპტიზაციას/კოპირებას/ და ადაპტაციას/გადამუშავებას ქართულ ანბანში, რის გამოც ის არ წარმოადგენს ავტორის პიროვნულ ინტელექტუალურ ქმნილებას, გამორჩეულს ინდივიდუალურობით და ორიგინალურობით.

სასამართლო ამ დასკვნამდე მივიდა „Coca-Cola“-ს ორიგინალური ლათინური ლოგოს ნახატისა და ქართული ლოგოს ნახატის ურთიერთშედარების საფუძველზე.¹

გადაწყვეტილებიდან მოტანილი ციტატიდან საყურადღებოა მატერიალურ სამართლებრივი გაგების ორი მხარე.

1. სასამართლომ ნაწარმოების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმად „ინდივიდუალობა“ და „ორიგინალურობა“ დაასახელა. ეს ორი ცნება ერთმანეთისგან განსხვავდება იმით, რომ ინდივიდუალობა დიზაინის სამართლის ცნებაა და უფრო სუსტი შემოქმედებითი დონის განმსაზღვრელია, ვიდრე საავტორო სამართლებრივი ორიგინალობა (და არა „ორიგინალურობა“ – როგორც სასამართლომ მიუთითა, კანონისეული ტერმინი „ორიგინალობა“). ამასთან, ნაწარმოების ორიგინალობა სასამართლომ სიახლედ განმარტა, რაც არ არის სწორი. ორიგინალობა ინდივიდუალობასთან იმ კავშირშია, რომ არ არის აუცილებელი ნაწარმოები ახალი იყოს ობიექტური გაგებით, ის ახალი უნდა იყოს სუბიექტური თვალსაზრისით, ანუ ავტორი თუ არ იცნობს და არც შეიძლება რომ იცნობდეს ნაწარმოებს, თუ მისი პიროვნებისთვის დამახასიათებელი შემოქმედებით შექმნა იგი, მიუხედავად არსებული უნებლიე გამეორებისა, მაინც ითვლება, რომ ნაწარმოები მან დამოუკიდებლად შექმნა (არ გადაწერა, გადახატა და ა.შ). ეს იმას ნიშნავს, რომ ნაწარმოები მან შვა (როგორც იშვა, მაგალითად, ერთ ქვეყანაში დაბადებული ადამიანი, რომელიც ტყუპის ცალივით მსგავსია სხვა ქვეყანაში დაბადებული ადამიანისა, მაგრამ ორივე თვითმყოფადია) და, ამდენად, ამგვარი ნაწარმოები, ცხადია, ორიგინალობის კრიტერიუმს უპასუხებს.
2. სასამართლომ ქართულწარწერიანი ლოგოტიპი მიიჩნია: ა). ტრანსკრიპტიზაციად, დასკვნა სწორია მხოლოდ წარწერის მიმართ, მთლიანობაში ნახატი ასეთად არ შეიძლება იყოს მიჩნეული; ბ). კოპირებად – თუ ამ სიტყვის ლექსიკონურ მნიშვნელობას გაცყვებით

1 2001 წლის 18 ოქტომბრის თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/ა-164-2001 სანდრო ჯორბენაძის მიერ შედგენილ კრებულში „საავტორო სამართალი. ქართული სასამართლო პრაქტიკა“. გამოცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2005, გვ.61.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

ლათინურენოვანი ნახატი კოპირებული არ არის, თუმცა საავტორო და მომიჯნავე კანონით გათვალისწინებულ რეპროდუცირებას თუ ვიქონიებთ მხედველობაში საკითხის განსჯისას, რომელიც ასლების კეთების გარდა კვლავწარმოების სხვა სახეებსაც მოიცავს, მაშინ ის ნამდვილად კვლავწარმოებულია არსობრივი ცვლილების გარეშე; გ). ადაპტაცია/გადამუშავებად – ადაპტაცია გადამუშავებული ნაწარმოებების სახეა და საავტორო სამართლის სპეციალისტის სანდრო ჯორბენაძის განმარტების თანახმად იგი ასეთად მიიჩნევა „როდესაც ტექსტი შემოკლებულია ან გამარტივებულია.“² ადაპტაციას უფრო ფართო გაგებაცაქვს, მაგალითად, არგენტინელი პროფესორის დელია ლიპსციკის (Delia Lipszyc) მოცემული განმარტება განსხვავდება სანდრო ჯორბენაძისეულისგან, იგი შემდეგია: „ადაპტირების საშუალებით ნაწარმოები გადადის ერთი ჟანრიდან მეორეში (მაგ., კინემატოგრაფიული სატელევიზიო ვერსია რომანისა, მოკლე მოთხრობისა, თატრალური დადგმისა და ა.შ), ან ნაწარმოები შეიძლება შეიცვალოს ჟანრის ცვლილების გარეშე (მაგ., როცა სატელევიზიო ნაწარმოების ნაწილების რაოდენობას გაზრდიან)“.³ ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის გლოსარიუმში მოცემული განმარტების თანახმად: „ადაპტაცია საზოგადოდ გაიგება როგორც „არსებული ნაწარმოების გადამუშავება ერთი ჟანრიდან სხვა ჟანრის ნაწარმოებად, მაგალითად, რომანის (მოთხრობის), ან მუსიკალური ნაწარმოების კინემატოგრაფიული ადაპტაციები“. ადაპტაცია შეიძლება ასევე ვლინდებოდეს იმავე ჟანრის ნაწარმოებად გადამუშავებით, რათა გახდის იგი მისაღები გამოყენების განსხვავებული პირობების შესაბამისად, მაგალითად, რომანის გადაწერა მოზარდ-ახალგაზრდებისათვის მისადაგებულად გამოსაქვეყნებლად. ადაპტაცია ასევე მოიცავს ნაწარმოების აგებულების შეცვლას, განსხვავებით თარგამნისაგან, რომელიც ასხვაფერებს მხოლოდ მისი გამოხატვის სახეს. საავტორო სამართლით დაცული სხვა პირის ნაწარმოების ადაპტაცია მოითხოვს საავტორო უფლების მფლობელის ნებართვას“.⁴

გასაკვირი არ არის, რომ კოკა-კოლას ლოგოტიპთან დაკავშირებულ საქმეზე ასეთი საკითხების გადაწყვეტა უზენაესი სასამართლოსაც მოუწია, რომელმაც ზემოაღნიშნული, ერთ-ერთი საუკეთესო გადაწყვეტილება მიიღო 2003 წელს. უზენაესმა სასამართლომ (ბეჟან ხიმშიაშვილი, ქეთევან გაბელაია, თენგიზ კობახიძე) 2002 წლის კასაციის განხილვისას გაიზიარა კასატორის არგუმენტაცია, რადგან

2 ჯორბენაძე ს., 1998. „ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი“, რედაქტორები სერგო ჯორენაძე, ლადო ჭანტურია, დავით ძამუკაშვილი. გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, გვ.2.
 3 Copyright and neighbouring rights, Delia Lipszyc, UNESCO Publishing, 1999, p.118.
 4 WIPO Glossary of terms of the law of copyright and neighbouring rights, WIPO Publication No. 827 (EFR), WIPO. 1981, p.3.

კონფერენციის შრომები

წინააღმდეგობრივად ჩათვალა და არ დაეთანხმა მაშინდელი თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილებას და დაუბრუნა პირველი ინსტანციის იმავე კოლეგიას ხელახლა განსახილველად. უზენაესი სასამართლო არ დაეთანხმა აღნიშნული კოლეგიის იმ დასაბუთებას, რომ: „სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია ფაქტობრივი გარემოება: „მოსარჩელე მხატვარ-დიზაინერი დიმიტრი მანჯგალაძე არის ლათინური ლოგოს „Coca-Cola“-ს ქართული ვარიანტის ქართული ლოგოს „კოკა-კოლა“ ესკიზის ავტორი. მოსარჩელის მიერ შექმნილი ლათინური ლოგოს „Coca-Cola“-ს ქართული ესკიზი წარმოადგენს ნახატს“. სასამართლომ აქვე მიუთითა, რომ ნახატი თავისთავად არის საავტორო უფლების საგანი. მიუხედავად ამ დასკვნისა, სასამართლომ მიუთითა: „მაგრამ ის მაინც ვერ იქნება განხილული როგორც საავტორო სამართლით დაცული ობიექტი, ვინაიდან არ აკმაყოფილებს საერთაშორისო და ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილ საავტორო სამართლის ობიექტის დაცვისუნარიანობის ძირეულ მოთხოვნას საავტორო სამართლით დაცული ობიექტის ინტელექტუალური საქმიანობის შედეგად შექმნის შესახებ.“ უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა ამ პალატამ აქვე მიუთითა: „სასამართლომ ჩათვალა, რომ მოსარჩელის მიერ შექმნილი „Coca-Cola“-ს ქართული ლოგო წარმოადგენს ლათინურ ანბანზე შექმნილი „Coca-Cola“-ს ლოგოტიპის ტრანსკრიპტიზაციას (კოპირებას) და ადაპტაციას (გადამუშავებას) ქართულ ანბანთან და მიიჩნია, რომ აღნიშნულის გამო იგი არ წარმოადგენს ავტორის ინტელექტუალურ ქმნილებას გამორჩეულს ინდივიდუალობით და ორიგინალობით“. უზენაესი სასამართლოს პალატამ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება, რომ არ შეიძლება ერთი და იგივე ობიექტის მიმართ გაკეთდეს დასკვნა, რომ იგი ერთდროულად არის ლათინური ლოგოს „Coca-Cola“-ს ლოგოტიპის ტრანსკრიპტიზაცია (კოპირება) და ადაპტაცია (გადამუშავება). პალატამ ჩათვალა, რომ მოცემულ შემთხვევაში პირველი ინსტანციის კოლეგიამ ვერ დაადგინა ფაქტობრივი გარემოება – „Coca-Cola“-ს ლათინური ლოგოტიპის კოპირებაა თუ ადაპტაცია, რადგან ერთდროულად ერთი და იგივე ობიექტი კოპირებაც იყოს და გადამუშავებაც, შეუძლებელია.⁵

უზენაესი სასამართლოს მიერ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა მთლად სწორი არ არის იმ მხრივ, რომ გადამუშავება კვლავწარმოების ერთ-ერთი სახეა და მოცემული საქმის მიხედვით სადაოდ გამხდარი კოკა-კოლას ქართულწარწერიანი ლოგოტიპი შეიძლება იმავდროულად ასლადაც ჩაითვალოს და ადაპტირებულადაც. თავად ლოგოტიპი როგორც ნახატი უნდა ჩაითვალოს ასლად, ხოლო სიტყვების ქართულად გამოსახვა ქართული ბაზრის მომხმარებლისთვის მისადაგებულ გადამუშავებად, ანუ ადაპტაციად. მიუხედავად აღნიშნულისა თავად მცდელობა საქმის სიღრმისეულად შესწავლისა და ობიექტურად და სამართლიანად გადაწყვეტის კუთხით მისასაღმებელია.

5 „სავტორო სამართალი. ქართული სასამართლო პრაქტიკა“, შემდგენელი სანდრო ჯორბენაძე. გამოცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2005, გვ.71.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

თბილისის საოლქო სასამართლომ (მ. ჩანტლაძე, გ. გულედანი, მ. ჯიყაშვილი) 2003 წელს მიიღო ახალი გადაწყვეტილება, რომლითაც დააკმაყოფილა დ. მანჯგალაძის სარჩელი ქონებრივი ზიანის კუთხით და „კოკა-კოლას“ დააკისრა 1077667 ლარის ანაზღაურება, ხოლო მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა. გადაწყვეტილება კოლეგიამ შემდეგნაირად დაასაბუთა: „სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია ფაქტობრივი გარემოება იმის შესახებ, რომ დ. მანჯგალაძის მიერ შექმნილი „კოკა-კოლას“ ქართული ლოგოტიპის შექმნა განხორციელდა შპს „კოკა-კოლა კავკასიონთან“, ამჟამად შპს „კოკა-კოლა ბოთლერს ჯორჯიასთან“ შეთანხმებით... სასამართლოს მიერ თბილისის სამხატვრო აკადემიასა და საქართველოს მხატვართა კავშირში ჩატარებული ხელოვნებათმცოდნეობის ექსპერტიზებით დადგენილია, რომ დ. მანჯგალაძის მიერ შესრულებული „კოკა-კოლას“ ქართული ლოგო ლათინურ ანბანზე „კოკა-კოლას“ ლოგოტიპის გადამუშავებას ადაპტაციას წარმოადგენს და არა მის კოპირებას, „კოკა-კოლას“ ქართული ლოგო წარმოადგენს ნახატს და არა ლათინური ლოგოს ტრანსლიტერაციას (ერთი დამწერლობის გადაცემას სხვა დამწერლობის ასოებით), რომ „კოკა-კოლას“ ქართული ლოგოტიპი ინტელექტუალური შრომის შედეგია“.⁶ ამ დასაბუთებით, თბილისის საოლქო სასამართლომ „კოკა-კოლას“ ქართულ წარწერიანი ლოგოტიპი ორიგინალურ ნაწარმოებად – ადაპტაციად ცნო და საავტორო უფლებებით დაცულ ობიექტად გამოაცხადა, რაც სრულიად მართებულად არ გაიზიარა „კოკა-კოლა ბოთლერს ჯორჯიამ“ და უზენაეს სასამართლოს კვლავ მოუწია კასაციის განხილვა. ამ საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება იქნა მიღებული 2003 წლის 25 ნოემბერს. არსობრივი კუთხით უზენაესი სასამართლოს პალატის (მაია ახალაძე, ნუნუ კვანტალიანი, მაია სულხანიშვილი) საბოლოო დასაბუთება შემდეგია: „... ადაპტაცია ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს შეგუებას, შეწყობას. იგი სხვადასხვა მეცნიერებაში სხვადასხვა დატვირთვით გამოიყენება და განიმარტება, როგორც ორგანიზმის შეგუება, გარემო პირობების არსებობის შესანარჩუნებლად (ბიოლოგიაში); გრძნობის ორგანოს შეჩვევა გარემოსთან; რაიმე ტექსტის გამარტივება, შემოკლება-გადაკეთება (ტექსტის ადაპტაცია).

ამ განმარტებიდან აშკარად ჩანს ადაპტირებული ნაწარმოების არსი – არსებულის შეცვლით ახალი ნაწარმოების შექმნა იმდაგვარად, რომ გადამუშავებული ნაწარმოები ორიგინალური უნდა იყოს, თავდაპირველი ნაწარმოებისგან განსხვავებული შინაარსითა და ფორმით გამოხატული.

ეს დასკვნა გამომდინარეობს თვით სიტყვა ორიგინალურის განმარტებიდან. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ორიგინალური განმარტებულია როგორც: 1. დამოუკიდებელი შემოქმედების შედეგად შექმნილი, არანათარგმნი, არანასესხები, არამიბაძვითი. 2. რაც ან ვინც სხვას არა ჰგავს, თვითმყოფი. 3. თავისებური, არაჩვეულებრივი.

6 იქვე, გვ. 80.

კონფერენციის შრომები

სასამართლო ზემოხსენებული გარემოებების ურთიერთშეჯერებით და შეფასებით ასკვნის, რომ ქართული ლოგოტიპი „კოკა-კოლა“ იმეორებს ლათინური ლოგოს შინაარსსა და თვისებებს, იგი წარმოადგენს ორიგინალის გამეორებას და მოკლებული თვითმყოფადობას, ორიგინალურობის ნიშნებს“.

მიუხედავად იმისა, რომ დასაბუთება სრული სიზუსტით არ გამოირჩევა, იგი სწორი საბოლოო შედეგისაა – ქართულწარწერიანი ლოგოტიპი არ მიიჩნა საავტორო უფლებებით დაცულ ობიექტად იმის გამო, რომ არ პასუხობს ინტელექტუალური შემოქმედების დონის განმსაზღვრელ კრიტერიუმს. შესაბამისად დ. მანჯგალაძე ავტორად არ მიიჩნა, თუმცა იგი, რა თქმა უნდა აღნიშნული ლოგოტიპის დამხატავია. რა თქმა უნდა, მან გასწია გონებრივი შემოქმედება, მაგრამ არა შემქმნელობითი, არამედ მხატვრისათვის ჩვეულებრივი ისეთი ხასიათისა, რომელიც „ხელოსნური“ სამუშაოს შესრულებისთვის არის საკმარისი. ეს გადაწყვეტილება მისასაღმებელი იმითიც არის, რომ უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა, საიდანაც განმტკიცებული ხდება ის აზრი, რომ ნებისმიერი ინტელექტუალური შემოქმედება არ იწვევს ქმნილების შექმნას. იგი იქმნება მხოლოდ საავტორო შემქმნელობითი ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად⁷ და მხოლოდ ასეთი შედეგის შესაბამისი ნაშრომი იწოდება საავტორო სამართლისეული კრიტერიუმის „ორიგინალობა“ შესაბამის ნაწარმოებად. სხვა სახის გონებრივი საქმიანობის შედეგი ნაწარმოებად (ორიგინალურ ქმნილებად) არ შეიძლება იყოს მიჩნეული.

როგორც ვხედავთ, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებთან დაკავშირებული დავების განსჯისას თავისებურ, სპეციფიკურ სირთულეებთან გვაქვს ხოლმე საქმე. აღნიშნულზე მიუთითებს ის, რომ განხილული საკითხის გადაწყვეტას ორივე ინსტანციაში ორ-ორჯერ განხილვა და სპეციალისტების 4 დასკვნის გააზრება დასჭირდა, რის მიუხედავადაც ინსტანციებში ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებები იქნა მიღებული. როცა გადასაწყვეტი საკითხი დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმთან შესაბამისობას ეხება მათი არსი განსხვავებულია ობიექტების წარმომავლობითი (ონტოლოგიური) ბუნების მიხედვით. გამოგონების (პატენტის) შემთხვევაში, უმეტესწილად გამამწყვეტია ტექნიკური შინაარსი, ნაწარმოების შემთხვევაში, როგორც ზემოთ ვიხილეთ, სახელოვნებო შინაარსი, სასაქონლო ნიშნის შემთხვევაში კი მნიშვნელობითი (სემანტიკური), გარეგნული (ვიზუალური), ჟღერადობითი (ფონეტიკური), აგრეთვე, ტექნიკური შინაარსი. დიზაინის შემთხვევაში სახელოვნებოსა და გარეგნულთან ერთად გასათვალისინებელია ტექნიკური და ფუნქციურ-ტექნიკური შინაარსი. ამასთანავე, თუ გამოგონებისა და ნაწარმოების შემთხვევაში დგინდება კრიტერიუმებისადმი შესაბამისობა საგნობრივად ობიექტური

7 უფრო მეტი დაწვრილებითი მსჯელობა შემქმნელობითი და სხვა გონებრივი შემოქმედების შესახებ იხ. წიგნი; ძამუკაშვილი დ., 2006. „ინტელექტუალური უფლებები“. თბილისი, „ინტელექტი“.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

თვალსაზრისით (დარგის სპეციალისტის თვალთახედვიდან გამომდინარე), სასაქონლო ნიშნისა და დიზაინის შემთხვევაში საკითხი განისჯება ინფორმირებული (გათვითცნობიერებული) და ჩვეულებრივი, საშუალო მომხმარებლის შთაბეჭდილებიდან გამომდინარე.

კრიტერიუმთან შესაბამისობა ერთადერთი საზომია რომ ობიექტი გამოცხადდეს საავტორო, საპატენტო, დიზაინის ან სასაქონლო ნიშნების სამართლით დაცვის საგნად.

საავტორო უფლებათა ობიექტებთან მიმართებით სასამართლო განსჯის ნეგატიური მაგალითიც გვსურს გავაშუქოთ. არის ისეთი გადაწყვეტილებები, რომლებიც ნაწილობრივ შეიძლება მივიჩნიოთ დასაბუთებულად. პირველი ინსტანციის სასამართლომ, სულ ახლახან მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე საავტორო უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებით, რომელიც აღძრა წიგნის „ლოგიკა“ თანაავტორმა, პროფესორმა ნ. ივანიძემ წიგნის „ლოგიკა“ ავტორის დ. ბარნაძის წინააღმდეგ. განხილვის შედეგად დადგინდა, რომ დ. ბარნაძეს თავის წიგნში – „ზოგადი უნარები. ვერბალური ნაწილი. ლოგიკა. პრაქტიკული სავარჯიშოები მითითებებით“ – გამოყენებული ჰქონდა ნ. ივანიძის და ლ. მჭედლიშვილის წიგნის ფრაგმენტები. სასამართლომ პლაგიატი არ დაადასტურა, რადგან ბარნაძემ საკუთარ წიგნში დასაწყისშივე მადლობის ნიშნად მოიხსენია მოსარჩელეთა წიგნი და ლიტერატურის ჩამონათვალში ზუსტი დასახელებითა და მადლიერების გამოხატვით მიუთითა, რომ გამოიყენა იგი. ამასთანავე მოსამართლემ (ასმათ კობრეიძე) მართებულად მიიჩნია, რომ რეპროდუცირების უფლების დარღვევას ჰქონდა ადგილი. მან დაუშვა უხეში შეცდომა, როცა დააკმაყოფილა მოსარჩელეს მოთხოვნა – ზიანის ანაზღაურების ნაცვლად კომპენსაციის მიცემაზე ათმამაგი ოდენობით. გადაწყვეტილების ეს მხარე უსაფუძვლოა და იურიდიულ ლოგიკას მოკლებულია, რადგან არც არაქონებრივი და არც ქონებრივი ზიანი არ დამდგარა. მოსარჩელეს, ნ. ივანიძეს არ უარყვია, რომ წიგნი ბოლოს გამოიცა 2003 წელს და კარგა ხანი გავიდა მას შემდეგ, რაც ამოიყიდა. შესაბამისად, გაუგებარია, რისი კომპენსაცია უნდა დაეკმაყოფილებინა მოსამართლეს. რა საფუძველს დააყრდნო მოსამართლე ასმათ კობრეიძემ გადაწყვეტილება, უცნობია, მან გამოიყენა სამოქალაქო პროცესისთვის მიუღებელი ინკვიზიციური წესი და საკუთარი შეხედულებით (მოსარჩელეს მტკიცება არ მოუტანია) დაასკვნა, რომ მომავალში შეიძლება ხელი შეშლოდა მოსარჩელეს უფლებადამრღვევი წიგნის ხელახალი გამოცემით, ხოლო მოპასუხეს რომ ლიცენზია მიეღო მოსარჩელისგან მაშინ, თითქოს ანაზღაურება იქნებოდა დაახლოებით 2500 ლარი (საფუძვლად საბაზრო პრაქტიკა დაასახელა) და 25000 ლარის გადახდა დააკისრა მოპასუხეს. საქმეში ასეთი პრაქტიკის არსებობის მტკიცებულება არ არსებობს. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს წიგნის ბაზრის პირობებში წარმოუდგენელია, რომ მეცნიერული წიგნის ერთმა გამოცემამ დაკისრებული თანხის ოდენობის შემოსავალი მოუტანოს ავტორს. საერთოდ, მოსამართლემ ან

კონფერენციის შრომები

იურიდიული თეორიის უცოდინარობა გამოავლინა ან მიკერძობა გამოიჩინა აღნიშნული კუთხით. სადღეისოდ საქმე სააპელაციო წესით არის გასაჩივრებული.

ძალზე ნეგატიური გადაწყვეტილების მაგალითი გასურს წარვუდგინოთ მკითხველს, რომელიც წარმოაჩენს ქართულ სასამართლოს, როგორც სრულიად გაუთვითცნობიერებულს საპატენტო დავების გადაწყვეტის სპეციფიკურ საკითხებში. ასეთი გადაწყვეტილებების მიღება, უბრალოდ დაუშვებელია მითუმეტეს, რომ შეიძლება საპრეცედენტო მაგალითად იყოს გამოყენებული, რადგან უზენაესი სასამართლო დასაშვებად მხოლოდ ისეთ საკასაციო საჩივრებს ცნობს, რომლებიც მნიშვნელოვანია მართლმსაჯულების განვითარებისთვის. ცხადია, ასეთ საქმეებზე გადაწყვეტილებები უნდა იყოს სამართლიანი და ყოველმხრივ დასაბუთებული.

განსახილველ შემთხვევაში, საპატენტო სამართლის ობიექტთან დაკავშირებით, მოსარჩელის მოთხოვნა იყო სასარგებლო მოდელის ბათილად ცნობა. უზენაესმა სასამართლომ სარეზოლუციო გადაწყვეტილების გამოცხადების შემდეგ დიდი დაგვიანებით (დაახლოებით 8 თვეში) გამოაქვეყნა 2017 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება. მან სრულად გაიზიარა ერთი მეორის იდენტური პირველი და მეორე ინსტანციების მიერ მოპასუხის სასარგებლოდ გამოტანილი გადაწყვეტილებები ისე, რომ ზედაპირულად, ტექნიკურ არსთან დაკავშირებული საკითხების საკუთარი დასაბუთების გარეშე, დაეთანხმა დაბალ ინსტანციებს (არადა დავის საგანი მხოლოდ ტექნიკური არსის შეუსაბამებობები იყო საქართველოს საპატენტო კანონით დადგენილ მოთხოვნებთან). საქმე ეხებოდა სასარგებლო მოდელის (მცირე გამოგონების) პატენტუნარიანობის (სიახლის, საგამომგონებლო დონისა და სამრეწველო გამოყენებადობის (განხორციელებადობის) კრიტერიუმებისადმი შესაბამისობის გარკვევას ობიექტზე „ყავის მოსადუღებელი მოწყობილობა“, რომელზეც იყო გაცემული სასარგებლო მოდელის პატენტი N1251. მიუხედავად იმისა, რომ მოთხოვნა ეხებოდა სიახლისა და საგამომგონებლო დონის შემოწმებას, აგრეთვე, აღწერილობის სისრულიდან გამომდინარე განხორციელებადობას, სასამართლოს არც ერთმა ინსტანციამ არ შეაფასა და არ მოიტანა საკუთარი დასაბუთება თუ რატომ ჩათვალეს სასარგებლო მოდელად მიჩნეული მოწყობილობის შექმნის იდეა პატენტუნარიან მცირე გამოგონებად, რომლის განხორციელების არც ერთი მაგალითი არ იყო მოცემული აღწერილობაში, ხოლო გამოგონების ფორმულაში არსებითი ნიშნების არც ერთი ერთობლიობა. ამავე დროს, საპატენტო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული წესის თანახმად გამოგონებაზე პატენტი არ გაიცემა, თუ მისი განხორციელების საგამომგონებლო იდეა ერთი მაგალითით მაინც არ არის აღწერილი განმცხადებლის მიერ. ითვლება, რომ, თუ განხორციელების შესაძლებლობას საკუთრივ სხვა პირმა მიაგნო, რომელიც არ იყო მოცემული საპატენტო აღწერილობაში, გამომგონებელმა (განმცხადებელმა) მხოლოდ დეკლარაციული იდეა

კონფერენციის შრომები

დავით დამუკაშვილი

გამოთქვა და არა ტექნიკური იდეის პრაქტიკული გამოსაყენებისათვის მზადყოფი გეზი შესთავაზა საზოგადოებას. ეს საკითხები საზოგადოდ პრობლემატიურია გადაწყვეტისას. საპატენტო საქმეების განხილვის სრულყოფისთვის ყოველ ორწელიწადში ურთხელ იმართება ევროპის საპატენტო მოსამართლეთა სპეციალური სიმპოზიუმები და დისკუსიები, რეკომენდაციები, პრაქტიკულ-თეორიული მიდგომები ქვეყნდება ხოლმე ქ. მიუნხენში არსებული საზღვარგარეთისა და საერთაშორისო საპატენტო, საავტორო და კონკურენციის სამართლის მაქს პლანკის ინსტიტუტის მიერ (Max Plank Institute for Foreign and International Patent, Copyright and Competitio Law).⁸

საქართველოში მოქმედ საპატენტო კანონმდებლობაში მოცემულია მოთხოვნები, რომელთა დაუცველობაც არის პატენტის გაბათილების საფუძველი საპატენტო კანონის 57-ე მუხლის მიხედვით⁹ და რომელთა შემოწმებაც იყო მოსარცელის მიერ მოთხოვნილი. აღნიშნული კანონის მე-6 მუხლის თანახმად „გამოგონების სამართლებრივი დაცვის ფარგლებს განსაზღვრავს გამოგონების ფორმულა“, ხოლო 35-ე მუხლის 11 პუნქტის მიხედვით“ განაცხადში აღწერილი დაცვის ობიექტის დადგენისას არსობრივად მოწმდება გამოგონების ფორმულა, აღწერილობა და გამოგონების ერთიანობა, ასევე დარღვეულია თუ არა ამ კანონის მე-16 და მე-17 მუხლის მოთხოვნები“; 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის ვ) ქვეპუნქტის თანახმად პატენტის გაცემაზე გამოიტანება უარყოფითი გადაწყვეტილება, თუ: „განაცხადი გამოგონების ფორმულისა და აღწერილობის მიხედვით არ იძლევა ამ კანონის 35-ე მუხლის 11 პუნქტის შესაბამისად დაცვის ობიექტის დადგენის შესაძლებლობა“.

გამოგონების ფორმულისა და აღწერილობისადმი დანარჩენ მოთხოვნებს აზუსტებს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტის 2011 წლის 14 დეკემბრის N 04 ბრძანებით დამტკიცებული ინსტრუქცია „გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის განაცხადის გაფორმების, წარდგენისა და პატენტის გაცემასთან დაკავშირებული პროცედურების შესახებ“. ამ აქტის მე-15 მუხლი ადგენს, რომ გამოგონების ფორმულა განსაზღვრავს გამოგონების დაცვის ობიექტებს და ფარგლებს, იგი უნდა ემყარებოდეს აღწერილობას და შეიძლება იყოს ერთი ან მრავალმუხლიანი, რომლის დამოუკიდებელი მუხლიც უნდა შედგებოდეს: „ცნობილი და განმასხვავებელი ნაწილებისგან.“ ამასთანავე ამ ნორმის მე-8 და მე-9 პუნქტებით მოითხოვება: „8. დამოუკიდებელი მუხლის ცნობილ ნაწილში მოყვანილი უნდა იყოს გამოგონებასთან დაკავშირებით ტექნიკის არსებული დონით ცნობილი არსებითი ნიშნები; 9. დამოუკიდებელი მუხლის განმასხვავებელ ნაწილში მოყვანილი უნდა იყოს

8 იხ. მაგალითად, აღნიშნული ინსტიტუტის სპეციალური გამოცემა „Problems of European Patent Law. Third Symposium of European Patent Judges. Volume 18 No. 5/1987, Special Issue, of International Review of Industrial Property and Copyright Law“.

9 აღნიშნული მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით პატენტი ბათილდება, თუ „ა) პატენტის საგანი არ არის პატენტუნარიანი; ბ) პატენტი არ აღწერს გამოგონებას ისეთი სისრულით, რომ შესაძლებელი იყოს მისი განხორციელება“.

კონფერენციის შრომები

გამოგონების ის არსებითი ნიშნები, რომლებიც განასხვავებენ მას ტექნიკის არსებული დონისაგან და ამ მუხლის მე-8 პუნქტში მითითებულ ნიშანთა ერთობლიობასთან ერთად წარმოადგენენ გამოგონების დაცვის ობიექტს.“

ინსტრუქციის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „გამოგონების აღწერილობა განკუთვნილია გამოგონების ფორმულით განსაზღვრული დაცვის ფარგლების დასადასტურებლად. გამოგონების აღწერილობაში იმდენად ნათლად უნდა იყოს გადმოცემული გამოგონების არსი და მისი განხორციელების შესაძლებლობა, რომ შესაძლებელი იყოს გამოგონების რეალიზება სპეციალისტის მიერ“. მე-12 მუხლის კიდევ უფრო აზუსტებს და ადგენს: „1. გამოგონების დაწვრილებით აღწერილობაში უნდა იყოს წარმონიშნული გამოგონებით დასახული ტექნიკური ამოცანის გადაჭრის შესაძლებლობა. 2. იმ შემთხვევაში, თუ დაცვის ობიექტს წარმოადგენს მოწყობილობა, დაწვრილებით აღწერა უნდა შეიცავდეს მოწყობილობის აღწერას სტატიკაში ან/და დინამიკაში, ფიგურების და პოზიციების მითითებით. ამასთან, ციფრული აღნიშვნები სტატიკაში მითითებული უნდა იყოს მზარდი რიგითობის მიხედვით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა რიგითობის დარღვევა გამოწვეულია აუცილებლობით.“

აღნიშნული მოთხოვნების შესაბამისობის დასადგენად, მოსარჩელის მოთხოვნის შესაბამისად, სასამართლოს საფუძვლად უნდა აეღო გამოგონების ფორმულა (განმარტებისთვის უნდა გამოეყენებინა აღწერილობა და ნახაზი). სადაო პატენტის მიხედვით დაცვის ობიექტი უნდა ყოფილიყო სასარგებლო მოდელი (მცირე გამოგონება), რომელზეც იყო გამგაცემული პატენტი შემდეგი სასარგებლო მოდელის ფორმულით: „მოწყობილობა ყავის მოსადუღებლად, რომელიც შეიცავს კორპუსს, ლითონის ქვეშ ინერტული მასალის, მაგალითად ქვიშის მოსათავსებლად, ქვეშის ქვემოთ სითბური ენერჯის წყაროს, განსხვავდება იმით, რომ სითბური ენერჯის წყაროა გაბეჭურა, დამაგრებული კორპუსზე ლითონის ქვეშის ქვემოთ დაყენებულ თაროზე, კორპუსი დამაგრებულია ორ, სამ ან ოთხ თვალზე, ან თხილამურებზე და აქვს კარადა თხევადი არის ბალონის მოსათავსებლად, კორპუსზე დამაგრებულია აგრეთვე სახელური მოწყობილობის გადასადგილებლად და სამუხრუჭე საშუალება, ამასთან, ინერტულ მასალად მთლიანად ან დანამატის სახით გამოყენებულია მაგალითად, მაგნიტური თვისების მქონე პალიასტომის ნაპირის ქვიშა.“.

პროცესზე ამ ფორმულიდან და მხოლოდ მისგან უნდა ყოფილიყო გამოყოფილი მცირე გამოგონების შემადგენელი არსებითი ნიშნები, გაანალიზებულიყო მათი ცალ-ცალკე ცნობილობა (სიახლე) და ცხადი იყო თუ არა მოცემული დარგის სპეციალისტისათვის მათი გაერთმთლიანების პატენტის აღწერილობაში მოცემული ერთ მოწყობილობად განხორციელების გეზი (შემოქმედებითი დონე). აღწერილობა სულ ერთგვერდიანი იყო და უპრიანად ვთვლით მოვიტანოთ მისი ტექსტი სრულად, იგი შემდეგია:

„სასარგებლო მოდელი განეკუთვნება მოსახლეობის მომსახურების, კერძოდ, კვების სფეროს.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

ცნობილია ყავის მოსადუღებელი მოწყობილობა, რომელიც შეიცავს კორპუსს, ლითონის ქვეშ ინერტული მასალის (მაგალითად, ქვიშის) მოსათავსებლად, ქვეშის ქვემოთ სითბური ენერჯის წყაროს. აღნიშნული მოწყობილობა განკუთვნილია სტაციონარულ მდგომარეობაში გამოსაყენებლად, აქედან გამომდინარე ვერ უზრუნველყოფს ფართო მომხმარებლის მოზიდვას.

სასარგებლო მოდელის ტექნიკური შედეგია ყავის მოსადუღებელი მოწყობილობის მობილურობა.

სასარგებლო მოდელის ტექნიკური შედეგი მიიღწევა იმით, რომ მოწყობილობა შეიცავს კორპუსს, ლითონის ქვეშ ინერტული მასალის, მაგალითად ქვიშის მოსათავსებლად, ქვიშის ქვემოთ გაბჭურას, დამაგრებულს კორპუსზე ლითონის ქვეშის ქვემოთ დაყენებულ თაროზე, კორპუსი დამაგრებულია ორ, სამ ან ოთხ თვალზე ან თხილამურებზე, და აქვს კარადა თხევადი არის ბალონის მოსათავსებლად, კორპუსზე დამაგრებულია აგრეთვე სახელური მოწყობილობის გადასაადგილებლად და სამუხრუჭე საშუალება, ამასთან, ინერტულ მასალად მთლიანად ან დანამატის სახით გამოყენებულია მაგალითად, მაგნიტური თვისების მქონე პალიასტომის ნაპირის ქვიშა.

მოწყობილობა წარმოდგენილია ფიგურაზე.

მოწყობილობა ყავის მოსადუღებლად შეიცავს კორპუსს 1, ლითონის ქვეშ 2 ინერტული მასალის 3 მოსათავსებლად, ქვეშის ქვემოთ სითბური ენერჯის წყაროს – გაბჭურას 4, რომელიც დამაგრებულია კორპუსზე ლითონის ქვეშის ქვემოთ დაყენებულ თაროზე 5, კორპუსი დამაგრებულია 2 ან 3 ან 4 თვალზე 5 და აქვს კარადა 6 თხევადი არის ბალონის 7 მოსათავსებლად, კორპუსზე დამაგრებულია აგრეთვე სახელური 8 მოწყობილობის გადასაადგილებლად და სამუხრუჭე საშუალება 9. ინერტულ მასალად გამოყენებულია მთლიანად და/ან დანამატის სახით, მაგალითად, მაგნიტური თვისების მქონე პალიასტომის ნაპირის ქვიშა. მოწყობილობა შეიცავს აგრეთვე წყლის რეზერვუარს 10, წყლის ონკანს, დგარს 11, ჭურჭლის კარადას 12.

სტაციონარულ პირობებში მუშაობის დროს შესაძლებელია სითბური ენერჯის წყაროდ ბუნებრივი აირის გამოყენება შესაბამისი ნახვრეტის მქონე ჟიკლიორის დაყენებით.

მოწყობილობა ყავის მოსადუღებლად დასამზადებლად მარტივია, მოსახმარებლად ადვილი და მოხერხებული და მობილური“.

მოწყობილობა იმდენად მარტივია, რომ მისი არსის გაგება ადვილია ნახაზის გარეშეც და სირთულეს არ წარმოადგენს არასპეციალისტისათვისაც კი, რადგან უზოგადესი ინფორმაციის გარდა არანაირ დამატებით თავისებურებას არ გადმოსცემს.

საქმის პირველ ინსტანციაში განხილვისას მოსარჩელემ წარმოადგინა სპეციალისტის დასკვნა, რომლის თანახმადაც გამოგონება არც სიახლით არ გამოირჩეოდა და არც პატენტუნარიანობის კრიტერიუმს არ შეესაბამებოდა. ასევე დასკვნაში მითითებული იყო, რომ აღწერილობა

კონფერენციის შრომები

იმდენად არასრული იყო, რომ დაცვის ობიექტის დადგენაც შეუძლებელი იყო და მისი განხორციელებაც. მხარის მოთხოვნით მოსამართლემ (თამაზ ურთმელიძე) მიზანშეწონილად ჩათვალა სხვა სპეციალისტის მოწვევაც და ზეპირი გამოკითხვა, რომელმაც იგივე მოსაზრებები გამოთქვა. მოპასუხე ადასტურებდა, რომ მისი მცირე გამოგონების ყველა არსებითი ნიშანი ცნობილი იყო ტექნიკის დონიდან და ის საკუთარ შემოქმედებას ხედავდა მათ გაერთმთლიანებაში, რაც, მისი აზრით, აქამდე არავის არ გაუკეთებია. მოსარჩელე საპირისპიროს ამტკიცებდა, მას წარდგენილი ჰქონდა ყავის მოსადუღებელი სხვადასხვა მოწყობილობების არსებობის მაგალითები.

გამოგონების შესაბამისობა კანონის მოთხოვნებისადმი უნდა შემოწმებულიყო აღწერილობაში მითითებული ტექნიკური შედეგის მისაღწევად საჭირო და საკმარისი არსებითი ნიშნების ერთობლიობა. გამოგონება, თუნდაც მცირე, მაშინ არის სახეზე, როცა დასახული ტექნიკური შედეგი მიიღწევა ახლებურად და გამოირჩევა შემოქმედებითი დონით. ამასთან ანალიზს უნდა დაექვემდებაროს ის ნიშნები, რომლებიც უზრუნველყოფს დასახული ტექნიკური შედეგის მიღწევას, დანარჩენი ნიშნები, თუ ისინი არსებობს, მხედველობაში მისაღები არ არის.

აღწერილობის მიხედვით მოწყობილობა შეიქმნა იმ მიზნით, რომ უზრუნველყოფილიყო სასარგებლო მოდელის ტექნიკური შედეგი – ყავის მოსადუღებელი მოწყობილობის მობილურობა. ანუ, ამ სასარგებლო მოდელს უნდა გადაეწყვიტა სტაციონარული (უძრავი) მოწყობილობისგან განსხვავებული შედეგი – მოწყობილობა უნდა ყოფილიყო მოძრავი. გამოვყოთ თუ რა ნიშნებია საამისოდ მოცემული გამოგონების ფორმულაში. ესენია: კორპუსი, რომელიც დამაგრებულია ორ, სამ, ან ოთხ თვალზე ან თხილამურებზე და რომელსაც აქვს სახელური და სამუხრუჭე საშუალება. სხვა ნიშნები არანაირ კავშირში არ არიან მოძრაობის უზრუნველყოფასთან და საერთოდ არ უნდა მიქცეულიყო მათზე ყურადღება. მაგრამ, მოსამართლემ უარყო ყველა სხვა მოსაზრება და გაიზიარა მისი ინიციატივით მოპასუხის მიერ მოყვანილი კიდევ ერთი სპეციალისტის მოსაზრება, რომ მოწყობილობას მოძრავს ხდიდა თურმე გაბჭურა და თხევადი აირის ბალონი!? სპეციალისტის აშკარა მიკერძოებული ასეთი ჩვენება აიღო საყრდენად მოსამართლემ და ჩათვალა, რომ გაბჭურითა და აირის ბალონით აღჭურვა მოწყობილობას სძენდა მოძრაობის უნარს??? ეს მოსაზრება მართებული რომც ყოფილიყო იმას მაინც უნდა მიქცეოდა ყურადღება, რომ გაბჭურისა და აირის ბალონის ენერჯის წყაროდ გამოყენების მხოლოდ ზოგადი შეთავაზება ყოველგვარ სიახლესა და შემქმნელობით შემოქმედებითობას იყო მოკლებული.

მოკლედ, პირველი ინსტანციის სასამართლომ სულ რაღაც ერთგვერდიანი საპატენტო აღწერილობა უნაკლოდ ჩათვალა, მიუხედავად იმისა, რომ გამოგონების განხორციელების არანაირი დაწვრიელებით აღწერა არ იყო მასში, საიდანაც გაირკვეოდა, თუ როგორ უნდა მიმავრებულიყო კორპუსთან თუნდაც მოძრაობის უზრუნველყოფი ბორბლები და განსაკუთრებით თხილამურები. ასეთი აღწერის არარსებობა კი ცხად-

კონფერენციის შრომები

დავით დამუკაშვილი

ყოფს იმას, რომ თავად ამ სასარგებლო მოდელის შემთავაზებელს წარმოდგენილი არ ჰქონდა, როგორი უნდა ყოფილიყო მოწყობილობა და გამოკვეთილი არ ჰქონდა, რა იყო მისი შემოქმედების შედეგი, გარდა ზოგადად ცნობილი საშუალებების შეთავაზებისა, რომელზეც გავრცელდებოდა მისი საპატენტო უფლებები. ეს ან უცოდინარობის შედეგია ანდა „ემმაკობისა“ – ძალზე ფართო უფლებები მოეპოვებინა. მოქმედი პატენტის მიხედვით, ფორმალურად, მან მოიპოვა და სასამართლო გადაწყვეტილებით განიმტკიცა უფლება ნებისმიერი კორპუსის მქონე ყავის მოსადულებელი მოწყობილობის აკრძალვაზე, რომელიც კი თვლებზე იქნებოდა შეყენებული. გამოგონების ფორმულა უნაკლოდ ჩათვალა, სიახლაც დაუდასტურა და შემოქმედების დონეც. საწინააღმდეგო მოსაზრებანი და მტკიცებულებები მოსამართლემ, რატომღაც ყურად არ იღო და საპატენტო დავების განხილვის სრულიად მანკიერი მიდგომა გამოავლინა. ამ გარემოებამ დაბადა მიკერძობის ეჭვი, რაც კიდევ უფრო გამყარდა მეორე ინსტანციითა და საკასაციო წესით საქმის განხილვისას. სამწუხაროდ, რჩება შთაბეჭდილება, რომ სასამართლომ ვიღაცის დაკვეთა შეასრულა, რაზეც მეტყველებს კიდევ ერთი გადაცდომა და პროცესუალური ფაქტი.

მოპასუხე არგუმენტად ასახელებდა, რომ მასსა და მოსარჩელეს შორის არსებობდა სალიცენზიო ხელშეკრულება სადაო პატენტის გამოყენებაზე და, რომ მოსარჩელემ მასთან ურთიერთობის შედეგად შეიტყო მისი საგამომგონებლო იდეა, მოიპარა იგი და შეეცადა თავად დაეპატენტებინა საკუთარ სახელზე. სასამართლომ არ მიაქცია ყურადღება, რომ ყოველი გაცემული პატენტის აღწერილობა სრულად ქვეყნდება საქპატენტის ოფიციალურ ბიულეტენში და ხელმისაწვდომია საჯაროდ. ასეთი წესის ერთ-ერთი ფუნქცია ისიც არის, რომ წახალისდეს ტექნიკურ – შემოქმედებითი კონკურენცია და უკვე არსებულ ცოდნაზე დაყრდნობით სხვა ახალი ცოდნა (გამოგონება) შეიქმნას. საპირისპიროდ, ამისა სასამართლომ დაუჭერა მოპასუხეს და ცრუ რწმენა შეიქმნა, თითქოს მოსარჩელე არ იყო კეთილსინდისიერი და ამ რწმენამ საბოლოოდ გადაწონა და ყურადღება აღარ მიაქცევინა მატერიალურ-სამართლებრივი საპატენტო მოთხოვნებისადმი შეუსაბამობაზე, ალბათ „შეიცოდა“ მოპასუხე და პატენტი ძალაში დატოვა.

მეორე ინსტანციამ ეს მიდგომა არამართო გაიზიარა, არამედ სხვაგვარადაც შეეცადა განემტკიცებინა ის აზრი, რომ პატენტი უნდა დარჩენილიყო ძალაში. მან საკუთარი ინიციატივით დამატებით გადაწყვიტა შეესწავლა პროცესუალური საკითხი – ჰქონდა თუ არა მოსარჩელეს პატენტის გაუქმების იურიდიული ინტერესი და დაასკვნა, რომ ეს ინტერესი არ არსებობდა! ეს მაშინ, როცა სადაო პატენტზე არსებობდა მხარეთა შორის დადებული სალიცენზიო ხელშეკრულება! გარდა ამისა, საქართველოს საპატენტო კანონის გონიდან გამომდინარე, ნებისმიერ პირს, რომელიც მოცემულ სფეროში საქმიანობას გადაწყვეტს ევალება შეისწავლოს ხომ არ არსებობს მოქმედი პატენტი, რომლის მფლობელიც მას აუკრძალავს მისი გამოგონების თუნდაც უნებლიე გამოყენებას. შესაბამისად, ასეთი პირი, თუ ხედავს, რომ პატენტი კანონის მოთხოვნათა დარღვევით არის გაცემული

კონფერენციის შრომები

მას, ცხადია, გააჩნია იურიდიული ინტერესი და უნდა შეუძლოს გააბათილოს იგი. სწორედ ამ წესრიგს გვთავაზობს საქართველოს საპატენტო კანონის 57-ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც მოთხოვნის წამომყენებელ პირთა წრე არ იზღუდება კერძო-სამართლებრივი იურიდიული ინტერესის მქონე პირით და ნებისმიერ პირს აქვს უფლება მოითხოვოს პატენტის ბათილობა, თუნდაც საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე. მეორე ინსტანციამ (ბ. არევაძე, ვ. წიკლაური, ლ. ტყემალაძე) უარყო მოსარჩელის მოთხოვნა სწორედ იურიდიული ინტერესის არ არსებობის მოტივით, მან გადაწყვეტილებაში აღნიშნა: „მოსარჩელე არ მიუთითებს დასახელებული სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, თუ რა შედეგი შეიძლება დადგეს მისთვის, შესაბამისად, სრულიად გაურკვეველია მის სასარგებლოდ დავის გადაწყვეტას როგორ შეუძლია სამართლებრივი თვალსაზრისით გააუმჯობესოს მისი მდგომარეობა. აქედან გამომდინარე არ დგინდება, რომ განსახილველ შემთხვევაში, მხარის მიერ აღძრული აღიარებითი სარჩელი ემსახურება მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმით განსაზღვრული უფლების დაცვას“.¹⁰

უზენაესმა სასამართლომ (მ. თოდუა, ე. გასიტაშვილი, ვ. ქათამაძე) გამოავლინა სრული მხარდაჭერა სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებისადმი (შესაბამისად პირველი ინსტანციის გადაწყვეტილებისადმიც) და დაადგინა, რომ „საკასაციო სასამართლო იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მიერ დადგენილ ფაქტობრივ გარემოებებსა (ეს დასკვნა მოცემულია საკუთარი ტექნიკური ანალიზის შედეგად გაკეთებული დასკვნის გარეშე) და მათ სამართლებრივ შეფასებას, ასევე, დასკვნას, რომ დაუსაბუთებელია სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, თუ რა შედეგი შეიძლება დადგეს მოსარჩელისათვის, მის სასარგებლოდ დავის გადაწყვეტას როგორ შეუძლია სამართლებრივი თვალსაზრისით გააუმჯობესოს მისი მდგომარეობა, ამდენად, მიაჩნია, რომ არ არსებობს გასაჩივრებული განჩინების გაუქმებისა და, შესაბამისად, საკასაციო საჩივრის დაკმაყოფილების საფუძველი“. ეს დასკვნა გამოტანილია ამავე გადაწყვეტილებაში მითითებული იმ ფაქტის ფონზე, რომ უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის განმარტებით იურიდიული ინტერესი საბუთდება მაშინაც, როცა: დავის არსებობა ქმნის მოსარჩელის უფლების მომავალში დარღვევის საშიშროებას. მოცემულ შემთხვევაში პატენტის არსებობა მომავალში კი არა სინამდვილეში უშლიდა ხელს მეწარმის საქმიანობას, რადგან მოპასუხე უკრძალავდა დაპატენტებული ობიექტის გამოყენებას. ეს კი, ცხადია, ქმნიდა საპატენტო უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებული მოთხოვნების წამომყენების უპირობო საშიშროებას მომავალში. რატომ დახუჭეს თვალი და არ მიაქციეს ყურადღება მოსარჩელის ამ განმარტებას სააპელაციო (ბ. არევაძე, ვ. წიკლაური, ლ. ტყემალაძე) და საკასაციო სამართლომ (მ. თოდუა, ე. გასიტაშვილი, ვ. ქათამაძე) სრულიად გაუგებარია და

10 იხ. უზენაესი სასამართლოს განჩინება 2017 წლის 15 თებერვლის საქმეზე N ას-626-598-2016, პუნქტი 15.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

მოსამართლეთა მხრიდან მიკერძოების, ან კეთილსინდისიერებას და გულმოდგინებას მოკლების გრძნობას აჩენს. ამასთანავე, საკუთარი ტექნიკური დასაბუთების მოუცემლობა და პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილების გაზიარება, რომ სასარგებლო მოდელის აღწერილობა უნაკლოა და ტექნიკური შედეგის მისაღწევად განკუთვნილი არსებითი ნიშნები ერთმანეთთან ურთიერთკავშირების გარეშეც აღწერს ახალ და შემქმნელობითი შემოქმედების დონის შესაბამის მოწყობილობას მიუთითებს საპატენტო დავების განხილვის თავისებურებების უცოდინარობაზე, თუ მოსამართლეები გულწრფელნი იყვნენ გადაწყვეტილების მიღებისას.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე გვსურს დავასკვნათ:

ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული დავების განსჯისას სასამართლო ხან სამაგალითო გადაწყვეტილებას იღებდა (საქმე დ. მანჯგალაძე კოკა-კოლას წინააღმდეგ), ხან სრულიად დაუსაბუთებელ, მიკერძოებისა და არაკვალიფიცირების შეგრძნების გამომწვევს: პატენტთან N1251 და ნ. ივანიძისა და ლ. მჭედლიშვილის წიგნზე „ლოგიკა“ საავტორო უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებული საქმეები. შესაბამისად ამ სფეროში მართლმსაჯულების პრობლემა უმთავრესად აწყდება ინტელექტუალური დავების თავისებურებების მოსამართლეთა გაუთვითცნობიერებას, მათი კვალიფიკაციისა და კეთილსინდისიერების დაცვის სუბიექტურ ფაქტორებს. აღნიშნულს განაპირობებს ისიც, რომ არ არსებობს სპეციალიზებული სასამართლო კოლეგიები მაინც, რომ აღარაფერი ითქვას სპეციალურ სასამართლოებზე. სპეციალიზაციის გამოცდილება მოდის გერმანიის პრაქტიკიდან და სულ უფრო ფართოდ იკიდებს ფეხს მთელს მსოფლიოში, განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებიდან არ დარჩა არც ერთი, მათ შორის, ჩვენი მეზობლები თურქეთი და რუსეთის ფედერაციაც გვინდა დავასახელოთ, რომლებმაც არ შექმნეს სპეციალური სასამართლო ან სპეციალიზებული კოლეგიები.

რაც სამწუხაროა, დროთა განმავლობაში სასამართლომ საკუთარი საქმიანობა მხოლოდ გააუარესა გაუმჯობესების ნაცვლად, ნეგატიურ მაგალითებად მოყვანილი გადაწყვეტილებები (ამ სტატიის მოცულობით გადატვირთვის გამო აღარ შევხებივართ სასაქონლო ნიშნებთან და დიზაინებთან დაკავშირებულ მაგალითებს, სადაც, ასევე მრავლად არის საფუძვლიანი კრიტიკის ღირსი გადაწყვეტილებები) მიუნიშნებენ იმაზეც, რომ სასამართლო საკუთარი მუნდირის დაცვას უფრო ცდილობს, ვიდრე სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღებას და ეს ძალიან სერიოზული პრობლემაა. ჩვენ გვსურდა გვემსჯელა ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული დავების ობიექტურ პრობლემებზე, მაგალითად, როგორ განიმარტოს გამოგონების ტექნიკური შინაარსი, რა მნიშვნელობა აქვს ტექნიკურ ეკვივალენტებს და რომელი კრიტერიუმის განსაზღვრისას არის აუცილებელი მათი დადგენა, როგორ უნდა დადგინდეს სრულად არის აღწერილი თუ არა გამოგონება პატენტში. გვსურდა გვემსჯელა ნაწარმოების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმის განსაზღვრის თავისე-

კონფერენციის შრომები

ბურებებზე იმისდა მიხედვით, თუ ხელოვნების რომელ სფეროს ეკუთვნის იგი, რა როლი აკისრია ამ საქმეში სპეციალისტებს, როდის არის საჭირო მათი დახმარება და რა ფორმით უნდა არსებობდეს ასეთ სპეციალისტთა ჯგუფი ან ჯგუფები. მაგრამ აღნიშნულით შემოვიფარგლებით ამჯერად და შევეცდებით პრობლემები მომავალშიც გავაშუქოთ ხოლმე თანდათანობით, საქართველოს სასამართლო გადაწყვეტილებების მაგალითზე თეორიულ საწყისებთან შეჯერებით.

მართლმსაჯულების განვითარების ხელშემშლელ ერთ პრობლემასაც გვსურს შევხებით, რომელიც უკავშირდება სასამართლო გადაწყვეტილებების მიღებისა და გაცნობის საკითხს. შეუძლებელია გადაწყვეტილების მიღება, როცა ამას ითხოვს პირი, რომელიც დავის მხარე არ არის. უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები ქვეყნდება, სადაც ვერც მხარეებს ვერ ვარკვევთ, ვერც ობიექტს, მაგალითად, უზენაესი სასამართლოს საძიებო სისტემაში არ არის მოცემული სასაქონლო ნიშნის გამოსახულება, არ არის დასახელებული მფლობელი. გაუგებარია, ეს ინფორმაცია რატომ უნდა იყოს მიჩნეული პერსონალურ მონაცემებად მაშინ, როცა ექვემდებარება აუცილებელ გამოქვეყნებას საპატენტო, სასაქონლო ნიშნებისა თუ დიზაინის კანონების თანახმად, რაც უპირობოდ სრულდება საქპატენტის მიერ და ადვილად მოსაძიებია მისი მონაცემთა ბაზიდან. ასევე, გაუგებარია რატომ უნდა იყოს მიჩნეული საიდუმლოდ დასაცავად აღნიშნული ინფორმაცია, თუ უკვე იქნა ის კანონით დადგენილი წესით გამოქვეყნებული. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი ვერ განვითარდება, თუ შეუძლებელი იქნება მეცნიერულად გადამოწმდეს სასამართლომ როგორი გადაწყვეტილება მიიღო არსობრივი კუთხით მხოლოდ იმის გამო, რომ დამალული იქნება სადაო ობიექტის შესახებ ინფორმაცია.

კონფერენციის შრომები

დავით ძამუკაშვილი

SOME JUSTICE AND LITIGATION PROBLEMS, CONNECTED WITH THE OBJECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW

David Dzamukashvili

*Candidate of Legal sciences,
Professor of Grigol Robakidze University*

KEYWORDS: Patents, Author's rights, Trade marks

RESUME

The article deals with the practice of intellectual disputes on the example of copyright objects and patents in Georgia. The circumstances that impede the execution of justice are shown and it is important underline how important the judges' qualification and subjective conclusions based on objective data are when judging these areas. It is noted that the peculiarities of intellectual cases are so significant that the world is undertaken by creating special courts, which is effectively completed by economically powerful countries. In the rest of the countries the path is specialization of judicial collegiums. Georgia still thinks this issue is unacceptable. However, in the 90-s the specialization was introduced and intellectual disputes were examined by the Tbilisi Regional Court with the first instance. The solution of this case was correct because the preparation of judges requires special theoretical basics. Otherwise we will not be able to improve the outcome that we have now taken when solutions often leave or feeling of lack the relevant qualifications to compile these issues or biased approach. The main goal of this article is to discuss and demonstrate that the fairness of justice is one of the most important in regard to intellectual property, because there does not exist property which is more valuable property than intellectual property is and growth of disputes in this area is inevitable in the future.

კონფერენციის შრომები

NOTES:

1. Collection "Copyright Law. Georgian Court Practice ", compiler Sandro Jorbenadze, "Meridiani", Tbilisi, 2005, p. 61. (In Georgian)
2. Sandro Jorbenadze, "Intellectual Property Explanatory Dictionary", Editors Sergo Jorenadze, Lado Chanturia, David Dzamukashvili, "Law", Tbilisi, 1998, p.2. (In Georgian)
3. Copyright and neighbouring rights, Delia Lipszyc, UNESCO Publishing, 1999, p. 118
4. WIPO Glossary of terms of the law of copyright and neighbouring rights, WIPO Publication No. 827 (EFR), WIPO. 1981, p.3. (In English)
5. "Copyright Law. Georgian Law Practice, compiled by Sandro Jorbenadze, "Meridiani" publishing, Tbilisi, 2005, p. 51, Tbilisi, 2005, p. 71. (In Georgian)
6. Ibid. p.80. (In Georgian)
7. David Dzamukashvili "Intellectual Rights", Tbilisi, "Intellect", 2006. (In Georgian)
8. „Problems of European Patent Law. Third Symposium of European Patent Judges. Volume 18 No. 5/1987, Special Issue, of International Review of Industrial Property and Copyright Law“. (In English)
9. According to point 1 of the mentioned article, the patent is annulled, if a) the object of the patent is not subject to be patented; b) the patent does not describe the invention in the way which enables its implementation“. (In Georgian)
10. The Supreme Court ruling on February 15, 2017, No. 1, 626-598-2016, paragraph 15. (In Georgian)

კონფერენციის შრომები

თათია დოლიძე

იურიდიული განათლების როლი მართლმსაჯულების სისტემის სრულყოფაში

თათია დოლიძე

სამართლის დოქტორი, ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, Financial and legal consulting group, იურიდიული სამსახურის უფროსი

საკვანძო სიტყვები: ღია წიგნი, გადაწყვეტილება, სამართლის სკოლა

საქართველოში ბოლო წლებია აქტიურად მიმდინარეობს სასამართლო რეფორმა. 1997 წლის 13 ივნისს საქართველოს უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს-საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა ორგანული კანონი საერთო სასამართლოების შესახებ. სწორედ ამ კანონის მიღება ითვლება ფორმალურად სასამართლო რეფორმის საწყისად. მიუხედავად იმისა რომ რეფორმა ოფიციალურად 1997 წელს დაიწყო, ამ დროისათვის არ გატარებულა რაიმე კონკრეტული სახის ნაბიჯები და რეალურად სასამართლო რეფორმა საქართველოში 2005 წელს დაიწყო.¹ 2005 წელს დაიწყო რა, რეალური და მასშტაბური სასამართლო რეფორმა, განისაზღვრა რეფორმის ძირითადი პრიორიტეტები. აღნიშნული პრიორიტეტები გახლავთ:

- სასამართლო სისტემაში კორუფციასთან ბრძოლა და მათი საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლება²
- სასამართლო სისტემის ინსტიტუციური რეორგანიზაცია³
- მოსამართლეთა დანიშვნა, განწესება სპეციალიზაციის ნიშნით⁴
- მოსამართლეთა რაოდენობის გაზრდა⁵
- მოსამართლეთა შრომის ანაზღაურების გაზრდა, სოციალური და სამართლებრივი დაცვის გარანტიების გაძლიერება და განმტკიცება⁶

1 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ოფიციალური ვებ-გვერდი, ბმული: http://www.court.ge/geo_court-reform

2 საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ოფიციალური ვებ-გვერდი, ბმული: <http://hcoj.gov.ge/ge/reforms/judicial-reform>

3 იქვე

4 იქვე.

5 იქვე.

6 იქვე.

კონფერენციის შრომები

- მოსამართლეთა კადრების შერჩევის კრიტერიუმების დახვეწა და მათი თანამდებობაზე განწესების სისტემის სრულყოფა⁷
- მოსამართლეობის კანდიდატთა მომზადებისა და მოქმედი მოსამართლეების მუდმივი გადამზადების სისტემის შექმნა, შესაბამისი გრძელვადიანი პროგრამებისა და სასწავლო კურსის შემუშავება და ამოქმედება⁸
- კარიერის პრინციპით მოსამართლეთა სამსახურებრივი წინსვლის უზრუნველყოფა⁹
- სასამართლოების მატერიალურ-ტექნიკური და ფინანსური უზრუნველყოფა¹⁰
- სასამართლოთა შენობებში და სხდომათა დარბაზებში წესრიგის დაცვის მიზნით სასამართლოს მანდატურის ინსტიტუტის შემოღება¹¹
- სასამართლოს ორგანიზაციული მუშაობის გაუმჯობესება, მისი მენეჯმენტის სისტემის დახვეწა, სასამართლო აპარატის მოხელეთა კვალიფიკაციის ამაღლება და მათი საქმიანობის გაუმჯობესება¹²
- სასამართლო სისტემის ერთიანი კომპიუტერული ქსელის შექმნა, შესაბამისად, საქმისწარმოების ხარისხის ამაღლება და სრულყოფა, სასამართლოთა საქმიანობის გამჭვირვალობისა და საჯაროობის უზრუნველყოფა საჯარო ინფორმაციის ქსელში განთავსებით¹³
- გაჭიანურებული სასამართლო განხილვების პრობლემის გადაწყვეტა, საქმეთა განმეორებითი განხილვის შემთხვევების მინიმუმამდე დაყვანა¹⁴
- იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსა და სადისციპლინო სამართალწარმოების მექანიზმის დახვეწა. შემადგენლობაში მოსამართლეთა რაოდენობის, სულ მცირე, ნახევრამდე გაზრდა და მათი საქმიანობის ეფექტურობის უზრუნველყოფა¹⁵
- სასამართლოსა და მასმედიის ურთიერთობის გაფართოება და გაუმჯობესება, სასამართლო ხელისუფლების საქმიანობაზე საზოგადოებრივი კონტროლის გაძლიერება.¹⁶

პრიორიტეტების მკაფიოდ განსაზღვრასთან ერთად შემუშავებულ იქნა სასამართლო რეფორმის სამოქმედო გეგმაც და გადაიდგა კონკრეტული ნაბიჯები ამ გეგმის შესასრულებლად.

სასამართლო რეფორმა არაერთ საკვანძო ასპექტს მოიცავს, ამ ასპექტებიდან ერთ ერთი ვფიქრობთ ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტია საკადრო რეფორმა. თავის მხრივ, საკადრო მიმართულების ძირითადი

7 ოქვე.
8 ოქვე.
9 ოქვე.
10 ოქვე.
11 ოქვე.
12 ოქვე.
13 ოქვე.
14 ოქვე.
15 ოქვე.
16 ოქვე.

კონფერენციის შრომები

მიზანია სასამართლო სისტემის დაკომპლექტება მაღალ კვალიფიციური კადრებით. სწორედ ამ მიზნით, შემუშავდა საკვალიფიკაციო გამოცდისა და სასამართლო აპარატის მოხელეთა კვალიფიკაციის ამაღლების სრულიად ახლებური სისტემა.¹⁷ სწორედ ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე დღესდღეობით უკვე სისტემატიურად ტარდება მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდა, დაფუძნებულ იქნა იუსტიციის უმაღლესი სკოლა რომელიც სწორედ სასამართლო კადრების მომზადებასა და გადამზადებაზეა ორიენტირებული.

მიუხედავად ამ საკმაოდ რეგულაციური ნაბიჯებისა, ვფიქრობთ რომ საკადრო რეფორმის ჯეროვნად განხორციელებისათვის საჭიროა სასამართლო სისტემისა და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების უფრო მჭიდრო კავშირი და ამ ორი ინსტიტუციის კოორდინირებული მოქმედება. სწორედ უმაღლესი იურიდიული სასწავლებლები თამაშობენ წამყვან როლს სასამართლო სისტემის კადრების კვალიფიკაციის საკითხში. სასამართლოს თანამშრომელთა დიდი უმრავლესობა სწორედ საქართველოში არსებულ უმაღლეს სასწავლებლებში იღებენ იურიდიულ განათლებას. სწორედ ამიტომ, უმჯობესი იქნება საკადრო რეფორმის კონტექსტში მეტი ყურადღება დაეთმოს სასამართლო სისტემისა და უნივერსიტეტების ურთიერთთანამშრომლობის საკითხს.

დღესდღეობით სასამართლო სისტემა საკმაოდ ღია და გახსნილია უნივერსიტეტებთან თანამშრომლობის მხრივ, არსებობს არარეტი ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმი უნივერსიტეტებსა და სხვადასხვა სასამართლო ინსტანციას შორის. თუმცა ამ სფეროში მაინც არის გაკვეული არსებითი ხარვეზები. დღესდღეობით სასამართლო სისტემაში მომავალი იურისტების სტაჟირების პროცესი სრულად მოსაწესრიგებელია. სტაჟირების არსებული სისტემა საერთოდ არ არის ორიენტირებული კონკრეტულ შედეგზე. ყველაზე ძვირფასი რაც მომავალ იურისტს შეიძლება მისცეს სასამართლომ ეს სწორედ კარგად დაგეგმილი სტაჟირებაა. თავის მხრივ სტაჟირება ეს არის პროცესი როდესაც სტუდენტს ეძლევა საშუალება უნივერსიტეტში მიღებული თეორიული ცოდნა აღიქვას პრაქტიკულად, ეს არის პრაქტიკული უნარ ჩვევების გამომუშავების უნიკალური შანსი. ამიტომ მიგვაჩნია რომ სასამართლოში მომავალი იურისტების სტაჟირება უნდა ატარებდეს მკაცრად ორგანიზებულ ხასიათს, კერძოდ:

- პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს ის კომპეტენციები, ის ცოდნა თუ უნარები რომელიც სტუდენტმა უნდა მიიღოს სტაჟირების შედეგად;
- უნდა გაიწეროს ის მეთოდოლოგია რომლის საშუალებითაც სტუდენტმა უნდა შეიძინოს კონკრეტული უნარები
- სტაჟირების პროცესი უნდა გაიწეროს კონკრეტულ ვადებში
- უნდა არსებობდეს სისტემა ან/და მეთოდი რომელიც შეაფასებს

17 იქვე.

კონფერენციის შრომები

დაძლია თუ არა სტუდენტმა სტაჟირების პროცესი – ე.ი. მიიღო თუ არა ის ცოდნა რომელიც სტაჟირების ფარგლებში იყო დაგეგმილი.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ უნდა შემუშავდეს სტაჟირების ერთიანი პროგრამა, გეგმა რათა თავიდან ავიცილოთ ფორმალური სტაჟირება, რომელიც მხოლოდ ტექნიკურ ხასიათს ატარებს და მხოლოდ სერთიფიკატის მიღებაზეა ორიენტირებული.

მეორე არანაკლებ მნიშვნელოვანი გამოწვევა გახლავთ სასამართლო გადაწყვეტილებათა ხელმისაწვდომობა. სამართლი ზოგადი ხასიათის ნორმების ერთობლიობაა, ეს ნორმები სწორედ სასამართლო გადაწყვეტილებების საშუალებით „ცოცხლდება“ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. სასამართლო გადაწყვეტილებები აქტიურად გამოიყენება ფუნდამენტური იურიდიული დისციპლინების შესწავლისას. სასურველია ცალკეული თემების შესწავლისას ლექტორები აქტიურად იყენებდნენ სასამართლო გადაწყვეტილებათა მოკლე ანალიზის ე.წ. ქეის ბრიფების მეთოდსა. იმისათვის რომ მომავალმა იურისტებმა შეძლონ სასამართლო პრაქტიკის ღრმად შესწავლა, მათ ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლო გადაწყვეტილებებზე. დღესდღეობით სისტემატიზირებული ფორმით წარმოდგენილია მხოლოდ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები. ჩვენ მიგვაჩნია რომ კარგი იქნება შეიქმნას ერთიანი საძოები სისტემა რომლითაც მომავალ იურისტებს შესაძლებლობა ექნებათ სხვადასხვა პარამეტრით მოიძონ სასამართლო გადაწყვეტილებები ეს მნიშვნელოვნად დაეხმარება მათ რთული სამართლებრივი პრობლემების უკეთ აღქმაში.

ჩვენს მიერ ზემოთ წარმოდგენილი რეკომენდაციები არ უნდა გავიგოთ ისე თითქოს ძალზე ცალმხრივად ვითხოვთ სასამართლოსაგან გარკვეულ ცვლილებებს. ბევრი რამ თავად უნივერსიტეტებმაც უნდა შეცვალონ. წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ჩვენ შევისწავლეთ არაერთი სამართლის სკოლის კურიკულუმი, პროგრამა, სწავლების მეთოდები და მიგვაჩნია რომ მაღალი დონის პროფესიონალების აღზრდისათვის მნიშვნელოვანია:

კლინიკური განათლების ხარისხის გაუმჯობესება – სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია სამართლის სკოლებში არსებობდეს სამართლის კლინიკა, სამართლის ყველა ძირითადი დარგების მიმართულებით. აღნიშნული კლინიკები ორიენტირებული უნდა იყონ არა მხოლოდ კონსულტაციის გაწევაზე არამედ ცალკეულ შემთხვევაში მათ უნდა დაიცვან კლიენტის პოზიციები სასამართლოსა და სხვა ადმინისტრაციულ ორგანოებში;

- **სიმულაციის მეთოდების გამოყენება** – სამართლის ცალკეული საგნების სწავლებისას გამოყენებულ უნდა იქნას იმიტირებული სასამართლო პროცესების საშუალებით სწავლება. სასურველია პროცესებზე გამოყენებულ იქნას რეალური საქმეები და არა ადაპტირებული საქმეები როგორც პრაქტიკაც მრავლად არის საქართველოს უნივერსიტეტებში. აქვე აღსანიშნავია რომ სიმუ-

კონფერენციის შრომები

ლაცია არ მოიცავს მხოლოდ სასამართლო პროცესის სიმულაციას. იურისტების წინაშე როგორც წესი დასმულია კონკრეტული სამართლებრივი პრობლემა რომელიც მათ უნდა გადაჭრან ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია იურისტებს შეეძლოთ რთული სამართლებრივი პრობლემების მართივ ენაზე ახსნა და კლიენტებთან ურთიერთობა. შესაბამისად ამ უნარ ჩვევის გამომუშავებისათვის აუცილებელი კლიენტთა კონსულტირების სიმულაციაც

- **ღია წიგნის მეთოდით აგებული სავარჯიშოების გამოყენება** მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადებისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მათი ანალიტიკური, კრიტიკული აზროვნების განვითარება. იურიდიული განათლება არ შედგება კანონის შინაარსის სწავლისაგან, კანონები ხშირად იცვლება, ჩვენი ვალია მომავალ იურისტებს მივცეთ ინსტრუმენტები რომლითაც ისინი შეძლებენ კანონის განმარტებასა და გამოყენებას. ამიტომ აუცილებელია სასწავლო კურსები დაიტიროს ღია წიგნის პრინციპზე აგებული სავარჯიშოებით, ისეთი საკითხებით როდესაც სტუდენტებს საშუალება აქვს გამოიყენოს ლიტერატურა და საკუთარი მსჯელობით უნდა წარმოადგინოს სამართლებრივი დასკვნა. ამ გზით ჩვენ თავიდან ავირიდებთ ზეპირობას და მეტად გავაძლიერებთ სტუდენტის ანალიტიკურ, კრიტიკულ აზროვნებას
- **საკვალიფიკაციო გამოცდებისთვის მომზადება** – სამართალმცოდნეობის პროგრამა არის რეგულირებადი საგანმანათლებლო პროგრამა. იურისტად მუშაობისთვის აუცილებელია პირმა ჩააბაროს საკვალიფიკაციო გამოცდა. კარგი იქნება უნივერსიტეტმა დამამთავარებელ კურსზე ე.წ. იმიტირებული საკვალიფიკაციო გამოცდა ჩაატარონ სტუდენტებისთვის. ეს ერთის მხრივ გამოავლენს არსებულ ხარვეზებს ხოლო მეორე მხრივ უზურნველყოფს მომავალი იურისტების მზაობას პროფესიაში შესვლისათვის
- **სასწავლო პროგრამის დათვრთვა ზოგადი განათლების საგნებით** – ხშირ შემთხვევაში უნივერსიტეტში ჩარიცხული სტუდენტების გარკვეულ ნაწილში თავს იჩენს ზოგადი განათლების პრობლემა. ნებისმიერ პროფესიაში და განსაკუთრებით იურისტის პროფესიაში, ცალკეული საკითხების სწორად აღსაქმელად მნიშვნელოვანია ფართო თვალსაწიერი. სწორედ ამიტომ, მიგვაჩნია რომ კარგი იქნება სამართლის პროგრამა გაჭერებულ იქნას ზოგადი განათლების საგნებით როგორცაა მაგალითად მათემატიკური აზროვნება, ბუნებისმეტყველება, ორატორული ხელოვნება, აკადემიური წერა და ა.შ. აქვე სასურველია ეს საგნები იყოს სავალდებულო საგნები და არა არჩევითი დისციპლინები როგორი პრაქტიკაც არის ამჟამად ქართულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში.

ჩვენ მიერ ზემოთ აღწერილი ღონისძიებები ცხადია არ გახლავთ ამომწურავი და ამ მიმართულებით კიდევ არაერთი ნაბიჯია გადასადგმელი.

კონფერენციის შრომები

მართმსაჯულების სისტემის სრულყოფა ერთ ერთი უპირველესი ამოცანაა თანამედროვე საქართველოსთვის, თანამედროვე საზოგადოების უმთავრესი ამოცანა ხომ სამართლიანი გარემოს მიღწევას ეს კი შეუძლებელია ძლიერი და თავისუფალი სასამართლო ხელისუფლების გარეშე. თავის მხრივ ძლიერი და თავისუფალი სასამართლო ხელისუფლების ფუნდამენტური სწორედ მაღალი დონის იურიდიული განათლებაა რადგან მხოლოდ განათლებას მოაქვს თავისუფლება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ, თბილისი, 2018 წელი, იურისტის ბიბლიოთეკა.
2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სისხლის სამართლის საქმეებზე. თბილისი, 2006.
3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სისხლის სამართლის საქმეებზე. თბილისი, 2007.
4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სისხლის სამართლის საქმეებზე. თბილისი, 2008.
5. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სისხლის სამართლის საქმეებზე. თბილისი, 2009.

THE ROLE OF LEGAL EDUCATION ON SYSTEM OF JUSTICE OF GEORGIA

Tatia Dolidze

Assistant-professor at European teaching university and Georgian national university, Head of legal department at Financialand legal Consulting Group

KEYWORDS: Open book, Deccesion, Law school

RESUME

On 13 june of 1997 year, Georgian parliament adopted organic law of Common Courts. This was the beginning of long term judicial reform in our country. Unfortunately, For that time implementing of judicial reform was impossible, because of political and social factors. A new phase of reform of the judiciary started in 2005. The judicial reform is still in process. While implementing the reform role of legal education is very important. Main issues in this sphere are: a. organizing effective intership system for students, b.systematization of court decisions; c. chaging system of legal education. Whithout coordinating activities of judicial system and law schools, judicial reform will not be successful.

NOTES:

1. Official website of the Supreme Court of Georgia: http://www.court.ge/geo_court-reform (In Georgian)
2. Official website of the High Council of Justice of Georgia <http://hcoj.gov.ge/ge/reforms/judicial-reform> (In Georgian)
3. Ibid. (In Georgian)
4. Ibid. (In Georgian)
5. Ibid. (In Georgian)
6. Ibid. (In Georgian)
7. Ibid. (In Georgian)
8. Ibid. (In Georgian)
9. Ibid. (In Georgian)
10. Ibid. (In Georgian)
11. Ibid. (In Georgian)
12. Ibid. (In Georgian)

კონფერენციის შრომები

13. Ibid. (In Georgian)
14. Ibid. (In Georgian)
15. Ibid. (In Georgian)
16. Ibid. (In Georgian)
17. Ibid. (In Georgian)

BIBLIOGRAPHY:

1. Georgian law on High education, Tbilisi 2018, Lawyers library. (In Georgian)
2. Georgian Supreme court decisions on criminal cases, Tbilisi 2006 Year, Supreme court edition. (In Georgian)
3. Georgian Supreme court decisions on criminal cases, Tbilisi 2007 Year, Supreme court edition. (In Georgian)
4. Georgian Supreme court decisions on criminal cases, Tbilisi 2008 Year, Supreme court edition. (In Georgian)
5. Georgian Supreme court decisions on criminal cases, Tbilisi 2009 Year, Supreme court edition. (In Georgian)

კონფერენციის შრომები

პაპუნა გურული

მოსამართლე და სასჯელის ინდივიდუალიზაცია (წინააღმდეგობა მიზანსა და საშუალებას შორის)

პაპუნა გურული

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ადვოკატი საერთო სპეციალობით

საკვანძო სიტყვები: პირობითი მსჯავრი, თანაზომიერება, პრევენცია

შესავალი

რატომ არ მცირდება დანაშაული? რატომ ვერ ვაღწევთ შედეგს მიუხედავად დახარჯული რესურსებისა? თუ ამოვალთ იქიდან, რომ სამართალი არის იდეების, ღირებულებების, პრინციპების, ნორმების, კონცეპტების, დოქტრინების, მეთოდების, მექანიზმების, ინსტიტუციებისა და პროცესების სისტემა, ისიც უნდა ვივარაუდოთ, რომ, როგორც ყველა სისტემა, სამართალიც გარკვეულ მოწესრიგებულობას უნდა გულისხმობდეს. შესაბამისად, შესაძლოა სისტემის არაეფექტურობა სწორედ მოწესრიგებულობასთან დაკავშირებულ ხარვეზებში ვეძებოთ. კერძოდ, ხომ არის გარკვეული შეუთანხმებლობა სისტემის ცალკეული ნაწილებს შორის? მაგალითად, პრინციპსა და ნორმას, მეთოდსა და მექანიზმს, ან თუნდაც მიზანსა და საშუალებას შორის? ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესოა სასჯელის დანიშვნის საკითხი, ვინაიდან მოქმედი კანონმდებლობით, მოსამართლე ერთობ რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა.

თეორიული საფუძვლები

სასჯელს სისხლის სამართალში უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება. მართლოდენ ქმედების დანაშაულად გამოცხადება ვერ უზრუნველყოფს მართლწესრიგის დაცვას.¹ აუცილებელია სასჯელის მუქარა. ხოლო როცა

¹ დვალიძე ი., 2013. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი, გვ. 11.

კონვენციის შრომები

მუქარაც არ ქრის, საჭირო ხდება სასჯელის რეალურად გამოყენება. სასჯელის დანიშვნა საუკუნეების მანძილზე იყო და არის დავის საგანი. თუმცა, ძირითად პრინციპებზე უკვე მეტ-ნაკლებად არსებობს შეთანხმებული პოზიცია, მაგრამ კონკრეტული ნორმები ჯერ კიდევ საჭიროებს დახვეწას.

სასჯელთან დაკავშირებული უპირველესი წარმოდგენები მეტწილად ემყარებოდა ზნეობას, რაც დამნაშავესთვის სამაგიეროს მიზღვის იდეას სწევდა წინა პლანზე – „თვალი თვალის წილ, კბილი კბილის წილ.“ მას ავითარებდნენ კანტი და ჰეგელი² და მის საფუძველზე ჩამოყალიბდა სასჯელის ე.წ. „აბსოლუტური თეორიები.“ ამ თეორიათა თანახმად, მთავარია დამნაშავეს ქმედების შეფასება და ამ ქმედების გამო საკადრისის მიზღვა, ბოროტმოქმედის მიმართ შურისძიება.³ ფაქტობრივად, სასჯელი გაგებულ იყო, როგორც რეპრესიის მექანიზმი. პიროვნება დასჯას იმსახურებდა სწორედ იმიტომ, რომ მან ინდივიდუალური ნება დაუპირისპირა საყოველთაო ნებას და სასჯელი კი საზოგადოების აბსოლუტური ნების გამოხატულებაა. დამნაშავემ თავისი ნებითა და ქმედებით დაარღვია სამართალი, ხოლო მისი დასჯით სამართლის აღდგენა უნდა მოხდეს.⁴ დამნაშავე ისტებოდა იმიტომ, რომ მან ეს დაიმსახურა თავისი ქმედებით.⁵ ამით აბსოლუტური თეორიები, ფაქტობრივად, ორიენტირებულნი იყვნენ წარსულზე, უკვე მომხდარ ფაქტებზე.⁶

შემდგომში ჩამოყალიბდა სასჯელის შეფარდებითი (უტილიტარისტული) თეორიები. მათი მიმდევრები ყურადღებას სასჯელის პრაქტიკულ სარგებლიანობაზე, კერძოდ – ახალი დანაშაულის პრევენციაზე, ამახვილებდნენ.⁷ ამ კუთხით უტილიტარისტული თეორიები ორიენტირებული იყო მომავალზე, ანუ ჯერ კიდევ არ მომხდარის პრევენციაზე.⁸ მაგალითად, ბეკარია სრულიად უარყოფდა სამაგიეროს მიზღვის იდეას და მხარს უჭერდა ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების მიზანს.⁹ თუმცა, შურისძიების იდეა ბოლომდე არ დაძლეულა. მას ნაწილობრივ აღიარებდა ბენტამი.¹⁰ თავად პრევენციის იდეა განვითარდა და ჩამოყალიბდა ზოგადი და სპეციალური ფორმით. ფორმების, რომელიც აგრეთვე უარყოფდა შურისძიების იდეას, მთავარ აქცენტს აკეთებდა ზოგად პრევენციაზე. მისი მოსაზრების თანახმად, მთავარია სასჯელის მუქარა, რომელიც მთლიანად საზოგადოების წევრებზე ახდენს ზეგავლენას, რათა მათ არ ჩაიდინონ

2 ვაჩიშვილი ა., სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი. სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, გვ.28-31.

3 დვალაძე ი., მითითებული ნაშრომი. 1960, გვ.16-18.

4 Von Hirsch A., 1992. Proportionality in the Philosophy of Punishment. Crime and Justice, Vol. 16, p. 59-63.

5 Goh J., 2013. Proportionality – An Unattainable Ideal in the Criminal Justice System. The University of Manchester Student Law Review. VOL. II. December, p. 46-47.

6 ტურავა მ., 2011. სისხლისსამართალი. ზოგადი ნაწილი. წიგნი პირველი. დანაშაულის მოძღვრება. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, გვ.42-43.

7 Goh J., the work cited, p.47-48.

8 Von Hirsch A., the work cited, p. 57-59.

9 იხ: დვალაძე ი., მითითებული ნაშრომი, გვ.19.

10 იქვე, გვ. 19.

კონვენციის შრომები

დანაშაული. ხოლო სასჯელის გამოყენება კონკრეტული პირის მიმართ დამხამარე ფუნქციას ასრულებს, რათა მის მაგალითზე საზოგადოების სხვა წევრებმა აღარ ჩაიდინონ დანაშაული.¹¹ გროლმანი კი ავითარებდა სპეციალური პრევენციის იდეას, რომლის აზრი მდგომარეობს დამნაშავის რესოციალიზაციასა და მართლზომიერი ცხოვრების პირობებთან ადაპტაციაში.¹² ცხადი გახდა, რომ ზნეობა არ შეიძლება იყოს დასჯის ერთადერთი საფუძველი და საზომი, რომ პრაგმატული მიდგომაც აუცილებელია. განვითარდა რეაბილიტაციის იდეაც, რომელიც უშუალოდ დამნაშავის გამოსწორებაზე იყო ორიენტირებული მისი სწავლების, ხელახალი აღზრდისა და დახმარების გზით.¹³

თუმცა, ცალკე არც სამაგიეროს მიზღვისა და არც სასჯელის პრაქტიკული სარგებლიანობის მიზანი საკმარისი არაა. მათი გაერთიანება კირთული აღმოჩნდა, რადგან ისინი ფაქტობრივად ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს.¹⁴ საჭიროა მათი დიალექტიკური ერთიანობა და ურთიერთქმედება. ეს გარკვეულწილად მოხერხდა. ჩამოყალიბდა სასჯელის გამაერთიანებელი თეორიები,¹⁵ რომლებიც აერთიანებენ როგორც სამაგიეროს მიზღვის, ისევე ახალი დანაშაულის პრევენციის მიზნებს.¹⁶ ქართველი კანონმდებელიც სასჯელის გამაერთიანებელ თეორიას დაეყრდნო და სსკ 39-ე მუხლის პირველ ნაწილში ჩამოაყალიბა: „სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია.“

ასეთი რთული მიზნის მიღწევაში გადამწყვეტ როლს თამაშობს თანაზომიერების (პროპორციულობის) იდეა.¹⁷ თანაზომიერების დადგენა იოლი არაა. თუ ჩვენ ვაღიარებთ სასჯელის გამაერთიანებელ თეორიებს, გამოდის, რომ მოსამართლემ ისეთი სასჯელი უნდა შეარჩიოს, რომელიც თანაზომიერი იქნება როგორც ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროებისა, ისე პიროვნების ბრალის ხარისხისა და ამავე დროს უზრუნველყოფს ახალი დანაშაულის პრევენციასა და დამნაშავის რესოციალიზაციას. ამას კი ძალიან დიდი დაკვირვება და სიზუსტე სჭირდება.

პროპორციულობის დაცვა უნდა მოხდეს ორ ეტაპად. პირველ ეტაპზე კანონმდებელმა უნდა შეაფასოს ქმედების სოციალური საშიშროების ხარისხი, რის საფუძველზეც განხორციელდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის დიფერენცირება.¹⁸ მეორე ეტაპზე

11 ვაჩიშვილი ა., მითითებული ნაშრომი, გვ.39-42.
 12 ვაჩიშვილი ა., მითითებული ნაშრომი, გვ.47-50.
 13 დვალიძე ი., მითითებული ნაშრომი, გვ.22.
 14 ტურავა მ., მითითებული ნაშრომი, გვ.46.
 15 პროფ. ირაკლი დვალიძე იყენებს ტერმინს „შემაერთებელი“ იხ: დვალიძე ი., მითითებული ნაშრომი, გვ. 22-30.
 16 Goh Joel., the wok cited, p. 48-49.
 17 Kirchengast T., 2009. Proportionality in Sentencing and the Restorative Justice Paradigm: ‘Just Deserts’ for Victims and Defendants Alike? University of New South Wales Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series. April 19, p.2; ვაჩიშვილი ალ., მითითებული ნაშრომი, გვ.39-42.
 18 წერეთელი თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. I ტომი. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი, გვ.30.

კონფერენციის შრომები

მოსამართლემ უნდა შეაფასოს კონკრეტული საქმის გარემოებები, განსაკუთრებით დამნაშავის პიროვნება, და მოხდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის ინდივიდუალიზაცია.¹⁹ ინდივიდუალიზაციის მნიშვნელობაზე საუბრობს არაერთი თანამედროვე ავტორი.²⁰

ქართველმა კანონმდებელმაც აღიარა ინდივიდუალიზაციის მნიშვნელობა და სსკ 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოსამართლეს პირდაპირ დაავალა: „სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავის პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს, კერძოდ, დანაშაულის მოტივსა და მიზანს, ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების განხორციელების სახეს, ხერხსა და მართლსაწინააღმდეგო შედეგს, დამნაშავის წარსულ ცხოვრებას, პირად და ეკონომიკურ პირობებს, ყოფაქცევას ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით – მის მისწრაფებას, ანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.“

სამართლის მეცნიერებაში სასჯელის ინდივიდუალიზაციას იმდენად დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა, რომ საჭიროდ ჩაითვალა ბრალის დახარისხება, ანუ ადამიანის გასაკიცხაობის ხარისხის გაზომვა. ბრალის დახარისხების იდეა გასულ საუკუნეში სისხლის სამართლის მეცნიერებაში ბრალის შერეული თეორიის დამკვიდრების ფონზე გაძლიერდა.²¹ ამ თვალსაზრისს ავითარებდა მინდია უგრეხელიძე და აღნიშნავდა, რომ ნათელი უნდა იყოს ისიც, რომ, ბრალის ხარისხის გამოყენება პასუხისმგებლობის კრიტერიუმად და სასჯელის ინდივიდუალიზაციის საფუძვლად არათუ შესაძლებელია, არამედ აუცილებელიც²² და რომ ბრალის ხარისხის უმთავრეს საზომად უნდა აღებული ის, თუ რამდენად შეეძლო პირს სხვაგვარად ქცევა.²³ ბრალის დახარისხების იდეას ეთანხმებიან სხვა თანამედროვე ავტორებიც.²⁴

ყოველივე ზემოაღნიშნულმა აშკარა გახადა, რომ თუ მოსამართლე, საქმის ინდივიდუალური გარემოებების, განსაკუთრებით კი დამნაშავის პიროვნებისა და ბრალის ხარისხის გათვალისწინებით, ჩათვლის, რომ სასჯელის პრაქტიკული სარგებლობის (ახალი დანაშაულის პრევენციის) თვალსაზრისით მიზანშეწონილია კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა, მას უნდა მიეცეს ამის საშუალება.²⁵ ამ შემთ-

19 ვაჩიშვილი ა., მითითებული ნაშრომი, გვ.92.

20 დვალიძე ი., მითითებული ნაშრომი, გვ.73; ტურავა მ. მითითებული ნაშრომი, გვ.46; სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო. მესამე გამოცემა. 2018. ავტორთა კოლექტივი. რედაქტორები თოდუა ნ., ნაჭყებია გ., გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი, გვ.520-533.

21 უგრეხელიძე მ., 1978. ბრალის ხარისხის მნიშვნელობა სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის. საბჭოთა სამართალი, N6; გვ.46.

22 იქვე, გვ.48.

23 იქვე, გვ.48.

24 თუმანიშვილი გ., 2010. „გაიდლაინების“ მართლმსაჯულების სისტემაში გამოყენების საკითხისათვის. ურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, N3, გვ.70; დვალიძე ი., მითითებული ნაშრომი, გვ.74.

25 სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო. მესამე გამოცემა. ავტორთა კოლექტივი. რედაქტორები თოდუა ნ., ნაჭყებია გ., გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი, 2018. გვ. 535-536.

კონფერენციის შრომები

პაპუნა გურული

ხვევაში პასუხისმგებლობისა და სასჯელის დიფერენციაციის პრინციპი გზას უთმობს პასუხისმგებლობისა და სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპს.

ზოგ შემთხვევაში მოსამართლემ ისიც კი შეიძლება ჩათვალოს, რომ ახალი დანაშაულის პრევენციის თვალსაზრისით, საერთოდ საჭირო არაა სასჯელის რეალურად მოხდა და დამნაშავეს სასჯელი პირობითად დაუნიშნოს. ანუ, შეიძლება ადამიანი გათავისუფლდეს სასჯელის რეალურად მოხდისგან გარკვეული პირობით; ოღონდ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ დამნაშავე სასჯელს დაუსხლტება. დამნაშავეს უნდა დაენიშნოს გამოსაცდელი ვადა და თუკი ამ ვადაში იგი ახალ დანაშაულს ჩაიდენს, ან არ შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს, დანიშნული სასჯელი მის მიმართ აღსრულდება.²⁶

სასჯელის პრაქტიკული სარგებლიანობის თვალსაზრისით, როგორც კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის, ისე პირობითი მსჯავრის გამოყენებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან, იგი საშუალებას გვაძლევს თავიდან ავიცილოთ გაუმართლებელი სიმკაცრე, სასჯელის კონტრპროდუქტიულობა და მისგან მომდინარე მძიმე შედეგები.²⁷

გარდა სასჯელის პრაქტიკული სარგებლიანობისა, მოსამართლის მიერ როგორც კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის, ისე პირობითი მსჯავრის გამოყენებას აქვს ზნეობრივი საფუძველიც (სამართლიანობის აღდგენა). ზნეობა არ გამოიხატება მხოლოდ იმაში, რომ ცუდი საქციელის ჩამდენს მიუთითოს საქციელის სიცუდეზე, ან დასაჯოს იგი ამ ცუდი საქციელისთვის.²⁸ სახელმწიფო, როგორც საზოგადოებრივი ურთიერთობების მნიშვნელოვანი მარეგულირებელი, პასუხისმგებლობას იღებს იმაზე, რომ ადამიანი მის წიაღში ჩაისახა და დამნაშავედაც მის წიაღში ჩამოყალიბდა. სახელმწიფო ამის გამო გარკვეულ წილ პასუხისმგებლობას თავის თავზე იღებს, ანუ თითს კი არ იშვერს ადამიანზე, არამედ აღიარებს, რომ მისი დამნაშავედ ქცევა, ნაწილობრივ, თავად სახელმწიფოს ბრალიცაა. საზოგადოებისთვის ძვირფასია მისი ყოველი წევრი. სასჯელის მიზანი დასჯა კი არ არის, არამედ მართლწესრიგის, საზოგადოებრივი ურთიერთობის სამართლებრივად მოწესრიგებულობის უზრუნველყოფა. კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის, აგრეთვე პირობითი მსჯავრის გამოყენებით, სახელმწიფო აღიარებს იმას, რომ იგი კი არ წირავს დამნაშავეს და კი არ მოკვეთს მას საზოგადოებისგან, არამედ აძლევს შანსს გამოსწორდეს, სთავაზობს გამრუდებული გზიდან სწორ გზაზე დაბრუნებას.

26 გამყრელიძე თ., 2013. სისხლის სამართლის პრობლემები. III ტომი. თბ., გვ.114-121.
27 გურული პ., 2015. ადამიანის პიროვნული და სოციალური ურღვევა. როგორც სისხლისსამართლებრივი ხელყოფის ობიექტი. ქართული უნივერსიტეტის შრომები, ტომი II, თბილისი, გვ.293-298.
28 უგრეხელიძე გ., 2015. ჰუმანიზმის ზნეობრივი ძალა. საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის ფაკულტეტის შრომები II. თბ., გვ.143-147.

კონვენციის შრომები

მოქმედი საკანონმდებლო რეგულაციები

მაშასადამე, ქართველმა კანონმდებელმა აირჩია სასჯელის გამაერთიანებელი თეორია და მოსამართლეს პირდაპირ დაავალა სასჯელის მაქსიმალური სიზუსტით ინდივიდუალიზაცია. ამავდროულად, სისხლის სამართლის კოდექსის (მიღების თარიღი: 22/07/1999, დოკუმენტის ნომერი: 2287) 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილით, და 63-ე მუხლებით მან მოსამართლეს მნიშვნელოვნად შეუზღუდა პირობითი მსჯავრის გამოყენების უფლება, დააწესა რა საკმაოდ მკაცრი პირობები და საზღვრები, აგრეთვე დაუკავშირა ეს იგი მხარეებს შორის საპროცესო შეთანხმების დადებას. კერძოდ, სსკ 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად:

„ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას სასამართლო უფლებამოსილია, განაჩენით დაადგინოს სასჯელის ნაწილის მოხდა, ხოლო დანარჩენი ნაწილის პირობით მსჯავრად ჩათვლა, თუ ბრალდებული (მსჯავრდებული) აღიარებს დანაშაულს (თუ პირს არ წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე), ასახელებს დანაშაულის ჩადენაში თანამონაწილეებს და თანამშრომლობს გამოძიებასთან. საპროცესო შეთანხმების დადების გარდა, თუ ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, პირობით მსჯავრად შეიძლება ჩაითვალოს დანიშნული სასჯელის ერთი მეოთხედი, მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ერთი მესამედი, ხოლო ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ნახევარი.“

ხოლო სსკ 63-ე მუხლის პირველი, მე-2 და მე-3 ნაწილის თანახმად:

„1. თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, სასამართლო უფლებამოსილია დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობითად.

2. თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაული, დანიშნული სასჯელის პირობითად ჩათვლა დაუშვებელია.

3. თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განზრახი ნაკლებად მძიმე ან გაუფრთხილებელი დანაშაული და იგი აღიარებს დანაშაულს ან/და თანამშრომლობს გამოძიებასთან, სასამართლო უფლებამოსილია დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობითად, თუ მსჯავრდებული წარსულში ნასამართლევი არ ყოფილა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის.

სსკ 55-ე მუხლით კი კანონმდებელმა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა პირდაპირ მიაბა საპროცესო შეთანხმებას:

„სასამართლოს შეუძლია დანიშნოს ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის უდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა, უფრო მსუბუქი სახის სასჯელი, თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება.“

კონფერენციის შრომები

პაპუნა გურული

ეს მიდგომა უკვე არაერთგზის იქნა გაკრიტიკებული.²⁹ თუმცა, სიახლეს წარმოადგენს და საინტერესოა საკითხის ლეგიმეტრიული მეთოდის გამოყენებით შეფასება.

ლეგიმეტრიული ბაზრება

პრობლემის სრულად და ყოველმხრივ განსახილველად გამოვიყენებთ სამართალმშობელით (ლეგიმეტრიულ) მეთოდოლოგიას. განსახილველი საკითხი უნდა გაიზომოს ორი ძირითადი მაჩვენებლის მიხედვით. პირველი არის მორალური კრიტერიუმი, რომელიც ზნეობრივი, „უნდასმიერი“ კატეგორიაა. იგი მიდრეკილია წარსულისკენ (კონსერვატიულია) და ძირითადად ორიენტირებულია სამართლიანობის მიღწევაზე. ამ გზით ჩვენ ვზომავთ, თუ რამდენად ზნეობრივი, რამდენად სამართლიანია კონკრეტული დებულება. მეორე არის პოლიტიკური კრიტერიუმი. იგი ძირითადად მიზანშეწონილობით არის ნაკარნახევი და ამ მხრივ „მინდასმიერი“ კატეგორიაა. იგი ორიენტირებულია მომავალზე (ნოვატორულია), სარგებლის მიღებაზე. შესაბამისად, ამისდა მიხედვით ჩვენ უნდა გავზომოთ, თუ რამდენად მიზანშეწონილია, რამდენად სარგებლის მომტანი განსახილველი მიდგომა. ამის შემდეგ ჩვენ უნდა დავადგინოთ, თუ რამდენად ლოგიკურ წონასწორობაში იმყოფებიან მორალური და პოლიტიკური მდგენლები. ეს აუცილებელია, ვინაიდან თუ მორალურმა კომპონენტმა მეტისმეტად იმძლავრა, ხოლო პოლიტიკური (მიზანშეწონილობა) – შესუსტდა, დიდია შესაძლებლობა, მივიღოთ სამართლიანი, მაგრამ უსარგებლო, უმოქმედო, „მკვდარი“ ნორმა. თუკი პოლიტიკურმა კომპონენტმა „დაჩაგრა“ მორალური, მაშინ არსებობს საფრთხე იმისა, რომ მივიღოთ საზოგადოების ერთი ნაწილისთვის სარგებლის მომტანი, მაგრამ სხვისთვის უსამართლო, მჩაგვრელი ნორმა, რაც ეწინააღმდეგება სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპებს და ხელს უწყობს პოლიციური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.³⁰ ამ თვალსაზრისით, საკმაოდ კრიტიკული ვითარებაა იურიდიულ ლიტერატურაში. ძალიან იშვიათად, რომ რომელიმე მკვლევარი საკითხს ორივე კომპონენტის ქრილში იხილავდეს. ჩვენ ვცდილობთ ეს ვითარება შევცვალოთ.

ლეგიმეტრიული მიდგომის საჭიროება თვალნათლივ გამოჩნდა სასჯელის მიზნების განვითარების სხვადასხვა ეტაპებზე. სამაგიეროს მიზღვის მიზანი, რომელიც საფუძვლად ედო სასჯელის აბსოლუტურ თეორიებს, გამომდინარეობს სწორედ მორალური კომპონენტიდან. კანტი და ჰეგელიც ხომ პირდაპირ მიუთითებდნენ მათი მიდგომების ზნეობრივ საწყისებზე. ფორმულა მარტივი იყო „რადგან დააშავა – მიეზღოს დამსახუ-

29 თოლუა ნ., ნაჭყებია გ., 2018. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო. მესამე გამოცემა. ავტორთა კოლექტივი. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, გვ.535-536, 556-561.

30 უგრეხელიძე მ., 2016. სამართალი როგორც განზომილებათა სისტემა (ლეგიმეტრიის შესავლისათვის). „ოთარ გამყრელიძე 80“ საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი, გვ.23-25.

კონფერენციის შრომები

რებისამებრ.“ მაგრამ ამ თეორიების მთელი ნაკლიც იმაში იყო, რომ არ იყო გათვალისწინებული პოლიტიკური კრიტერიუმი. შესაბამისად, მხოლოდ და მხოლოდ ზნეობაზე აგებული მიდგომა გაცილებით ნაკლები სარგებლის მომტანი იყო. უტილიტარისტული თეორიების ავტორებმა სწორედ ეს დაინახეს. მათ გაიაზრეს, რომ ზნეობრივი პრინციპების დაცვის გარდა, საჭიროა ვიფიქროთ პრაქტიკულ სარგებლობაზე და სწორედ ამიტომ შემოიტანეს ახალი დანაშაულის პრევენციის მიზანი. აგრეთვე არსებობს დანაშაულის რესოციალიზაციის მიზანი, რომელიც ერთის მხრივ, იგი ემსახურება ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციას, რადგან ერთხელ დანაშაულის ჩამდენმა პირმა ახალი დანაშაული არ ჩადინოს. ეს ნაკარნახევია მიზანშეწონილობითი მოსაზრებით. მაგრამ, მეორე მხრივ, რესოციალიზაცია ხომ ეხმარება თვითონ დანაშაულებს სწორ გზაზე დადგომაში და საზოგადოების ღირსეულ წევრად ჩამოყალიბებაში, ეს კი სახელმწიფოს მხრიდან ზნეობრივი მიდგომის გამოვლინებაა. სახელმწიფო ითვალისწინებს, რომ დანაშაულებს მის წიაღში აღიზარდა და, შესაბამისად, მის მიერ ჩადენილ ქმედებაზე გარკვეულწილად პასუხისმგებლობასაც იღებს. სახელმწიფო კი არ წირავს და კი არ მოკვთს დანაშაულის ჩამდმენ საზოგადოების წევრს, არამედ, როდესაც მისი გამოსწორება ჯერ კიდევ შესაძლებელია, აძლევს შანსს გამოსწორდეს.

საპროცესო შეთანხმება კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის საფუძვლებში, შეიძლება ითქვას, უცხო სხეულივითაა და ეს ერთი შეხედვითაც იგრძნობა. პირობითი მსჯავრის დანიშვნის წინაპირობად საპროცესო შეთანხმების დაწესებით კანონმდებელი არა მხოლოდ არ უწყობს ხელს სამართლიანობის აღდგენას, არამედ – პირიქით, უშლის კიდევ. საპროცესო შეთანხმება თავისთავად გულისხმობს კომპრომისს და უშვებს იმას, რომ შესაძლოა დანაშაულებს საკადრისი არ მიეზღოს. ამ დროს პროცესზე არ ხდება მტკიცებულებათა გამოკვლევა და, შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისას სასამართლო მოკლებულია საშუალებას სრულფასოვნად შეაფასოს ის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებები, რომელიც საქმეში არსებობს და რომელთა შეფასებასაც სსკ 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ითხოვს.

სამართლიანობის აღსადგენად, როგორც აღვნიშნეთ, გადამწყვეტია სასჯელის თანაბომიერება. თუკი კონკრეტული საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის ან პირობითი მსჯავრის დანიშვნა ხელს შეუწყობს სასჯელის თანაბომიერებას და, მაშასადამე სამართლიანობის აღდგენას, ცხადია, მოსამართლეს უნდა შეეძლოს ამგვარი მექანიზმის გამოყენება. კანონის დღევანდელი რედაქციით კი მოსამართლეს ეს შესაძლებლობა შეზღუდული აქვს.

გარდა ამისა, რა უნდა ქნას მოსამართლემ, თუკი თანაბომიერების მისაღწევად საჭიროა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის ან პირობითი მსჯავრის გამოყენება, მაგრამ ბრალდებულს თავი უდანაშაულოდ მიაჩნია? გამოდის, რომ ამ შემთხვევაში მოსამართლეს

კონფერენციის შრომები

პაპუნა გურული

ეზღუდება თანაზომიერების და, შესაბამისად, სამართლიანობის აღდგენის საშუალება. ეს პრობლემა კიდევ უფრო ღრმავდება დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით დაწესებული ზღვრების გამო. საბოლოო ჯამში, საკანონმდებლო შეზღუდვების დაწესებით, მოსამართლეს შეეზღუდა სასჯელის ინდივიდუალიზაციის საშუალება. ეს კი სამართლიანობის აღდგენას მნიშვნელოვნად აძნელებს.

თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, სასჯელის მიზნების მორალური კრიტერიუმი მხოლოდ სამართლიანობის აღდგენაში კი არ გამოიხატება, არამედ იმაშიც, რომ სახელმწიფო დანაშავეს აძლევს შანსს გამოსწორდეს, არ გაირიყოს საზოგადოებისგან და დაუბრუნდეს ნორმალურ ცხოვრებას. მოსამართლისათვის კანონით დაწესებული შეზღუდვებით სახელმწიფომ ამ პასუხისმგებლობაზე მნიშვნელოვანწილად ხელი აიღო.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოსამართლის უფლების შეზღუდვა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის ნაწილში, ვერ აკმაყოფილებს მორალურ კრიტერიუმს.

პოლიტიკურ კრიტერიუმის თვალსაზრისით, კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის წინაპირობად საპროცესო შეთანხმების არსებობა, აგრეთვე დანარჩენი შეზღუდვები, კიდევ უფრო მეტ კითხვას აჩენს. ახალი დანაშაულის პრევენციისთვის, პირველ რიგში, საჭიროა დამნაშავეს რესოციალიზაცია. ეს უკანასკნელი უშუალოდ არის დამოკიდებული კონკრეტული საქმის გარემოებების, განსაკუთრებით კი დამნაშავეს პიროვნული მახასიათებლების სწორად შეფასებასა და მათი ადეკვატური სასჯელის შერჩევაზე. შესაბამისად, საკანონმდებლო ჩარჩოების დაწესებით, მოსამართლეს შეეზღუდა სასჯელის ინდივიდუალიზაციის საშუალება. ეს კი დამნაშავეს რესოციალიზაციასა და, შესაბამისად, ახალი დანაშაულის კერძო პრევენციის მიღწევას მნიშვნელოვნად აძნელებს.³¹

სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც აღვნიშნეთ აუცილებელი პირობაა სასჯელის თანაზომიერების მისაღწევად. შესაბამისად, ინდივიდუალიზაციის საშუალების შეზღუდვით პროპორციულობის მიღწევის ალბათობაც მცირდება. სასჯელის პრაქტიკული სარგებლიანობის კუთხით, ეს დიდი საშიშროების შემცველია, ვინაიდან დანაშაულზე რეაგირებისას პროპორციულობის პრინციპის უგულებელყოფას შესაძლოა მოჰყვეს ადამიანის პიროვნული და სოციალური რღვევის ხარისხის ზრდა.³² ეს მოსაზრება კორუფციის იდეას ეფუძნება და მიუთითებს, რომ დანაშაულის ჩადენის შედეგად ხდება ადამიანის პიროვნული და სოციალური რღვევა (დებიინტეგრაცია).³³ ადამიანი იქცევა დამნაშავედ; მას ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და სასჯელი; ხდება მისი ფსიქიკური დეგრადაცია; მას უვითარდება კრიმინალური ბუნება; ერ-

31 მსგავს მოსაზრებას ავითარებს პროფ. გიორგი თოდრია. იხ: თოდრია გ., სისხლის სამართლის პოლიტიკის ტენდენციები საქართველოში (2004-2006 წწ.). „ოთარ გამყრელიძე 80“ საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი, 2016. გვ.481-482.

32 გურული პ., მითითებული ნაშრომი, გვ.293-298.

33 Trechsel St., 1967. Der Strafgrund der Teilnahme. Bern, Verlag Stämpfli & Cie, S.3-13.

კონფერენციის შრომები

ღვევა სამართლებრივი და დემოკრატიული საზოგადოების წევრი-სათვის დამახასიათებელი ღირებულებათა სისტემა; იგი ეთიშება და უპირისპირდება სამართლებრივად მოწესრიგებულ საზოგადოებას; ყოველივე ეს კი ქმნის საზოგადოებრივ საშიშროებას. მაგრამ ერთია, როდესაც ასეთ დეზინტეგრაციას ცალმხრივი ხასიათი აქვს, ხოლო მეორე, როდესაც დეზინტეგრაცია ორმხრივად ხდება. ანუ, როდესაც თავად სახელმწიფო ჩადის არათანაბრობიერ, უსამართლო ქმედებას, და, შესაბამისად, აღარ კისრულობს პასუხისმგებლობას, მოაწესრიგოს საზოგადოებრივი ურთიერთობა სამართლიანად. გარდა ფორმალური კანონიერებისა, სამართლიანობაც არის ის საძირკველი, რომელზეც დგას თანამედროვე სამართლებრივი სახელმწიფო. სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ უსამართლო ქმედება, პიროვნებაში კიდევ უფრო აზიანებს სამართლიანობისა და დაცულობის შეგრძნებას. იკარგება ნდობის ფაქტორი სახელმწიფოსა და ადამიანს შორის. ამის შედეგად ადამიანი სახელმწიფოს აღიქვამს არა როგორც დამცველ, არამედ როგორც დამსჯელ, და თანაც უსამართლოდ დამსჯელ, მექანიზმს. ეს უკანასკნელი კი ნიშნავს სამართლებრივი სისტემისათვის ფუნდამენტის მორყევას. ადამიანსა და საზოგადოებას შორის მაკავშირებელი რგოლის ფუნქციას ასრულებს ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებშიც ადამიანი მონაწილეობს. ბუნებრივია, ადამიანიც და სახელმწიფოც გარკვეულ პასუხისმგებლობას კისრულობენ ამ ურთიერთობებზე. დანაშაულის ჩადენისას ადამიანი ერთგვარად მართლაც ეთიშება საზოგადოებას და ვეღარ არის პასუხისმგებელი იმ ურთიერთობების გამო, რომლებიც მანამდე მაკავშირებელი რგოლის როლს ასრულებდნენ მასსა და საზოგადოებას შორის. დანაშაულზე სახელმწიფოს მხრიდან რეაგირებას, წესით, უნდა მოჰყვეს ამ რგოლის აღდგენა, პიროვნული და სოციალური დეზინტეგრაციის შედეგების აღმოფხვრა – დამნაშავის რესოციალიზაცია. მაგრამ როდესაც სახელმწიფოს მიერ მიღებული ზომა არის არათანაბრობიერი, ადამიანის პიროვნული და სოციალური დეზინტეგრაციის ხარისხი შესაძლოა გაიზარდოს კიდევაც.³⁴ აქედან გამომდინარე, დღევანდელი რეგულაცია ზრდის ადამიანის პიროვნული ან/და სოციალური დეზინტეგრაციის საფრთხეს და ახალი დანაშაულის სპეციალური პრევენციის თვალსაზრისით, გაუმართლებელია.

გარდა ამისა, ვინაიდან კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელისა და პირობითი მსჯავრის დასანიშნად აუცილებელი იქნება პროკურორის თანხმობა, შესაძლოა პროკურორის მხრიდან ადგილი ჰქონდეს ბრალდებულზე ზენოლას ან კორუფციულ გარიგებას. პროკურორთან შეთანხმების მიუღწევლობის შემთხვევაში ხომ ბრალდებულს საშუალება ეზღუდება მიიღოს კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელი ან/და პირობითი მსჯავრი. ამის გამო ბრალდებული უდიდესი ფსიქიკური წნეხის ქვეშ ექცევა და შესაძლოა მხოლოდ ამ

34 გურული პ., მითითებული ნაშრომი, გვ.293-298.

კონფერენციის შრომები

მიზებით დაეთანხმოს საპროცესო შეთანხმების პირობებს. თუმცა, ბრალდებულზე ზეწოლისა და კორუფციის პრობლემა უფრო მეტად ეხება თავად საპროცესო შეთანხმებას, ვიდრე სასჯელის დანიშვნას, მაგრამ მაინც საჭიროდ ჩავთვალე მოკლედ შევხებოდი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოსამართლის უფლების შეზღუდვა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელისა და პირობითი მსჯავრის დანიშვნის ნაწილში, ვერ აკმაყოფილებს პოლიტიკურ კრიტერიუმს.

დასკვნა

ლეგიმეტრიული გააზრების შედეგად, თვალსაჩინო გახდა ერთგვარი წინააღმდეგობა კანონმდებლის მიერ დასახულ მიზანსა და მის მიერვე ნებადართულ საშუალებას შორის. ერთის მხრივ, მოსამართლე ვალდებულია, კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმის გარემოებების გათვალისწინებით, მაქსიმალურად თანაზომიერი სასჯელი შეარჩიოს. იმავდროულად, მოქმედი კანონმდებლობა მას მნიშვნელოვნად უზღუდავს საშუალებას გამოიყენოს კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელი ან/და პირობითი მსჯავრი, მაშინაც თუკი ეს საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე აუცილებელია. ეს ყოველივე კი:

1. ეწინააღმდეგება სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპს
2. აძნელებს თანაზომიერი სასჯელის დანიშვნას
3. აძნელებს სამართლიანობის აღდგენას
4. აძნელებს ახალი დანაშაულის პრევენციას.

ზრდის ადამიანის პიროვნული ან/და სოციალური დეზინტეგრაციის საფრთხეს და აძნელებს დამნაშავის რესოციალიზაციას;

საჭიროა საკანონმდებლო რეგულაციის გადასინჯვა აღნიშნული ხარვეზის გამოსასწორებლად.

THE JUDGE AND INDIVIDUALIZATION OF PUNISHMENT

(Contradiction Between
the Goal and the Mean)

Papuna Guruli

*LL. D. Candidate, Caucasus International University
Attorney at Law, General Specialization*

KEYWORDS: Suspended sentence, Proportionality, Prevention

RESUME

Why is the crime rate not decreasing? Why are we still unable to succeed despite the resources concentrated? If we define the law as a system of ideas, values, principles, norms, institutions, methods, mechanisms, processes etc. we acknowledge that the abovementioned components should function orderly otherwise the system might fail. What if there is a mismatch or even contradiction between some of these components? On the one hand, the legislator sets the clear goal within the Penal Code of Georgia – prevention of new crime (article 39). Consequently, the judge is obliged to find the punishment that would be proportional to the individual circumstances of criminal case and the person he/she is going to sentence (article 53). On the other hand, the Penal Code of Georgia does not allow the judge to use suspended sentence (article 63) or a punishment that is milder than the one established by the law (article 55), even when this is preferable or even necessary in terms of proportionality of the punishment (unless there is a plea of bargain). This is a serious contradiction between the goal and the means. Thus no wonder that we have problems in terms of achieving the goal. Therefore, the legislators should revise the matter wisely.

კონფერენციის შრომები

ლელა მეტრეველი

ოჯახში ძალადობის საქმეთა განხილვის თავისებურება სასამართლოში

ლელა მეტრეველი

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის დოქტორანტი, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლის თანაშემწე

საკვანძო სიტყვები: ძალადობა, სპეციფიკა, პრაქტიკა

ოჯახში ძალადობის საკითხი აქტუალურია, როგორც თეორიული ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით. მით უფრო აქტუალურია ეს თემა საქართველოში ვინაიდან მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ეხლა იკრებს ძალებს ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ოჯახში ძალადობის საქმეთა განხილვას ახასიათებს სპეციფიკა და თავისებურება.

ოჯახში ძალადობა სამართლადარღვევათა და მართლსაწინააღმდეგო ქმედებათა სპეციფიკური თავისებურებებით ხასიათდება. ოჯახში ძალადობა თავისი შინაარსით გულისხმობს, როგორც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ დანაშაულს, ისე საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით გათვალისწინებულ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევას დაზიანის მიყენებით წარმოშობილ ვალდებულებებს. ამასთან, ოჯახში ძალადობის სამართალდარღვევის სპეციფიკურება მდგომარეობს, როგორც მისი გამოვლენის სირთულეში, ისე მის წინააღმდეგ გამოსაყენებელი იძულებითი ღონისძიებების ეფექტურ და მართლზომიერ შერჩევაში. შესაბამისად, ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას დანაშაულთა ბრძოლის არსებულ სამართლებრივ და პრაქტიკულ გამოცდილებასთან ერთად დამატებითი მექანიზმების შემოღებაც სჭირდება.¹

კონსტიტუციური პრინციპებიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ვალდებულებაა დაიცვას ოჯახური ღირებულებები და უზრუნველყოს თანასწორობის დაცვა-განმტკიცება, აქედან გამომდინარე, ოჯახური ძალადობა თავისთავად მიმართულია სახელმწიფოს პრიორიტეტული ინტერესის წინააღმდეგ.

1 სახელმძღვანელო პოლიციის მუშაკთა ტრენინგებისთვის. თბილისი, 2012 წელი, გვ.33.

კონვენციის შრომები

საერთაშორისო საზოგადოების მიერ აღიარებულია, რომ ოჯახში არსებული პრობლემა მხოლოდ ოჯახის წევრს არ აზიანებს, რომ ძალადობა აუცილებლად უნდა აღიკვეთოს და მოძალადემ პასუხი უნდა აგოს მის მიერ განხორციელებული ძალადობის გამო.

2011 წლის 7 აპრილს ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა მიიღო კონვენცია „ქალთა მიმართ ძალადობის და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ“, რომელსაც 2011 წლის 11 მაისს სტამბულში მოეწერა ხელი. კონვენციის მიხედვით, ქალთა მიმართ ძალადობის და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ საბრძოლველად მნიშვნელოვანია ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის დე იურე და დე ფაქტო აღიარება. ამასთან, „გაცნობიერება იმისა, რომ ქალთა მიმართ ძალადობა არის გენდერული ძალადობა და რომ ეს არის ერთ-ერთი წამყვანი სოციალური მექანიზმი, რომელიც აიძულებს ქალებს დაიკავონ მამაკაცებთან შედარებით სუბორდინირებული მდგომარეობა“. გარდა ამისა, საჭიროა აღიარება იმისა, რომ ქალები და ბავშვები მეტი ალბათობით ხდებიან გენდერული ნიშნით ძალადობის მსხვერპლები. ასევე, მამაკაცებიც შესაძლებელია, რომ იყვნენ ოჯახში ძალადობის მსხვერპლნი, ხოლო ბავშვები ძალადობის მსხვერპლნი ხდებიან მაშინაც, როცა ისინი უბრლოდ ძალადობის სცენის მხილველნი არიან. გამომდინარე აქედან, კონვენციის მთავარი მიზანია ხელი შეუწყოს ქალთა მიმართ ნებისმიერი ფორმის დისკრიმინაციის შემცირებას, უზრუნველყოს ქალისა და მამაკაცის თანასწორობა და ქალთა გაძლიერება.²

გაეროს ქალთა წინააღმდეგ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტის 2015 წლის 13 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე X და Y საქართველოს წინააღმდეგ (განაცხადი №24/2009), რომელიც საერთაშორისო ორგანოს მიერ საქართველოში ოჯახში ძალადობის შესახებ მიღებული პირველი გადაწყვეტილებაა და შეეხება სახელმწიფოს მიერ ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და ადეკვატური რეაგირების განხორციელების ვალდებულების შეუსრულებლობას. ხსენებული გადაწყვეტილებით კომიტეტმა დაადგინა, რომ სახელმწიფომ დაარღვია „ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ კონვენციის მე-2 მუხლის (ბ)-(ვ) პუნქტები, პირველ და მე-5(ა) მუხლებთან და კომიტეტის „ქალთა წინააღმდეგ ძალადობის შესახებ №19“ რეკომენდაციასთან ერთობლიობაში და გარდა მომჩივანთა დარღვეული უფლებების აღსადგენი კონკრეტული ნაბიჯების მითითებისა, საქართველოს მთავრობას მიმართა რეკომენდაციით, სხვა ქალებისა და ბავშვების დასაცავად გააძლიეროს ცნობიერების ასამაღლებელი კამპანიები.³

ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებით ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა ურჩია წევრ სახელმწიფოებს ოჯახში ძალადობის ყველა ფორ-

2 Krizsan, Andrea and Popa Raluca. 2010. Frames in Contestation: „International Human Rights Normsand Domestic Violence Policy Debate in Five Countries of Centraland Eastern Europe“ Center for Policy Studies. Central European University, P.41.

3 X და Y საქართველოს წინააღმდეგ, ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტი, გადაწყვეტილება #24/2009, (გადაწყვეტილება მიღებულია 2015 წ.).

კონფერენციის შრომები

ლელო მეტრეველი

მა სისხლისსამართლებრივ დანაშაულად დაეკვალიფიცირებინათ და გაეთვალისწინებინათ იმგვარი ზომების მიღება, რომელიც სასამართლოს მისცემდა საშუალებას განესაზღვრა დროებითი ზომები მსხვერპლთა დასაცავად, დამნაშავისათვის კონტაქტის, მსხვერპლთან კომუნიკაციის დამყარებისა და მიახლოების, დაცულ ტერიტორიაზე ცხოვრების ან შესვლის ასაკრძალად, დადგენილი ზომების ნებისმიერი დარღვევისათვის სასჯელის დაკისრება დამნაშავეზე და პოლიციის, სამედიცინო და სოციალური სერვისებისათვის სავალდებულო რეაგირების ოქმის შექმნა.⁴ ამასთან, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ გადაწყვეტილებაში ოპუზი თურქეთის წინააღმდეგ (Opuz v. Turkey, No. 33401/02, 9.06.09)⁵ პირდაპირ არის მითითებული სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებაზე, დროულად აამოქმედოს ადეკვატური სისხლის-სამართლებრივი მექანიზმები ოჯახური ძალადობის ფაქტებზე მართლ-მსაჯულების ეფექტიანი განხორციელების მიზნით.

ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ გასატარებელი ღონისძიებები კომპლექსურ ღონისძიებათა უმნიშვნელოვანეს ნაწილად უნდა განიხილებოდეს სასამართლოს მიერ. ამ მხრივ შეგვხვები მხოლოდ საქმის სასამართლო განხილვის პროცესში წამოჭრილ თავისებურებას, რომლებიც ართულებს დაზარალებულის მიმართ განხორციელებული ძალადობის ფაქტის დადასტურებას და შემდგომ მოძალადის მსჯავრდებას. აღნიშნული თავისებურება დაკავშირებულია რამდენიმე გარემოებასთან. კერძოდ, ის რომ ძალადობის ფაქტს ხშირ შემთხვევაში არ ჰყავს შემსწრე პირი და მოძალადის მიმართ წარდგენილი ბრალდება ეფუძნება მხოლოდ დაზარალებულის ჩვენებას; დაზარალებული მოძალადის ოჯახის წევრია და ხშირად სარგებლობს კანონით მიჭებული უფლებით, რომ არ სურს მისი ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა; ასევე, ძალადობის ფაქტს ჰყავს შემსწრე პირები, თუმცა ისინიც დაზარალებულის მსგავსად მოძალადის ოჯახის წევრები არიან და ხშირ შემთხვევაში უარს აცხადებენ მათი ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემის თაობაზე; შესაძლოა ძალადობის ფაქტს ჰყავს შემსწრე არასრულწლოვანი ან მცირეწლოვანი პირები, თუმცა მცირეწლოვნებთან მიმართებაში მათი დაკითხვა სასამართლოს მიერ პრაქტიკულად შეუძლებელია. სასამართლო პრაქტიკა ასევე იცნობს შემთხვევებს, როდესაც დაზარალებულისათვის დაზიანების არსებობის ფაქტი არ დასტურდება სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით, თუმცა დაზარალებული აცხადებს, რომ ბრალდებულის მიერ მასზე განხორციელდა ძალადობა. ეს მხოლოდ ის მცირე ჩამონათვალია, რა სირთულეც ხშირად თან ახლავს ამგვარი კატეგორიის საქმეების განხილვას სასამართლოში.

სასამართლო პრაქტიკაში ასევე ხშირია შემთხვევა, როდესაც დაზარალებული მასზე განხორციელებული ძალადობის გამო უარს აცხადებს

4 ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის გადაწყვეტილება, 2012 წელი.
 5 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება (Opuz v. Turkey, No. 33401/02, 9.06.09).

კონფერენციის შრომები

ჩვენების მიცემის თაობაზე და არ ამხელს მოძალადეს მასზე განხორციელებულ ძალადობაში. ამ შემთხვევაში დაზარალებული სარგებლობს კანონით მინიჭებული უფლებებით და თავისუფლდება ჩვენების მიცემის ვალდებულებისაგან. თუმცა, საგულისხმოა დაზარალებულის ამგვარი ქცევა. მისი საქციელი შესაძლოა გამოწვეული იყო ასევე ფსიქოლოგიური ფაქტორით, რომ სოლიდარობას უცხადებს მოძალადეს და არ სურს მის მიმართ დადგეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი. ვინაიდან მსხვერპლი მოძალადესთან კომპლექსურ ურთიერთობაშია, როგორცაა ეკონომიკური, სოციალური, ემოციური ფაქტორი. საზოგადოება ხშირად აკრიტიკებს მსხვერპლს იმის გამო, რომ ისინი არ ტოვებენ მოძალადეს. თუმცა, ამ შემთხვევაში მსხვერპლის პასიურობა ძალადობის შედეგი უფროა, ვიდრე მიზეზი.

სასამართლო პრაქტიკა იცნობს უამრავ შემთხვევას, როცა ძალადობის მსხვერპლი უარს აცხადებს ჩვენების მიცემაზე ბრალდებული მეუღლის, მამის, შვილის და სხვ. და სასამართლოს სხდომაზე ახსნა-განმარტების გარეშე აცხადებს მხოლოდ იმას, რომ არ სურს თავისი ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა. ამ შემთხვევაში სასამართლო არკვევს, რომ დაზარალებულის მიმართ ვინმეს მხრიდან რაიმე ზეგავლენას ხომ არ აქვს ადგილი და ჩვენების მიცემაზე უარს ნებაყოფლობით აცხადებს თუ არა. რაც შეეხება გარემოებას, რომ ძალადობის ფაქტის შემსწრე ოჯახის წევრ მოწმეებს, ვინც უშაულოდ შეესწრნენ ძალადობის ფაქტს მათაც დაზარალებულის მსგავსად არსურთ ჩვენების მიცემა მისი ახლო ნათესავის წინააღმდეგ, ასეთ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს გამამართლებელი განაჩენები მოძალადეთა მიმართ. თუმცა, სასამართლო პრაქტიკა იცნობს ისეთ შემთხვევას, როდესაც დაზარალებული უარს აცხადებდა სასამართლოში მისი ოჯახის წევრის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე, მაგრამ არსებობდა ფაქტის თვითმხილველი პირები ან გარეშე პირები, რომლებიც შეესწრნენ არა ძალადობის ფაქტს, არამედ ძალადობის დასრულებისთანავე შექმნილ სიტუაციას, რა დროსაც ძალადობის კვალი ჯერ კიდევ შესამჩნევი იყო. სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე ამ პირთა ჩვენება პირდაპირ მტკიცებულებად შეაფასა და განმარტა: „სასამართლო აღნიშნავს, რომ მოწმის სახით დაკითხული პატრულ – ინსპექტორები, რომელთაც დანაშაულებრივ ფაქტთან ჰქონდათ მყისიერი შემხებლობა (112-ის გამოძახებაზე იმდენად მყისიერად მოხდა მათი მხრიდან რეაგირება და შემთხვევის ადგილზე მისვლა, რომ ადგილზე დახვდათ ბრალდებული და დაზარალებულს ჯერ კიდევ ეტყობოდა დროის მცირე მონაკვეთით ადრე განხორციელებული ძალადობის კვალი ყელზე სინითლეების სახით), დეტალურად გადმოსცემენ დაზარალებულის ფსიქო-ემოციურ მდგომარეობას, რის გამოც მათი ჩვენებები განხილული უნდა იქნეს როგორც პირდაპირი მტკიცებულება“. ფსიქო-ემოციურ მდგომარეობასთან ერთად განაჩენში საუბარია დაზარალებულის ფიზიკურ მდგომარეობაზეც, რომელსაც ჯერ კიდევ მკვეთრად აღენიშნებოდა სინითლეები, ნაჭდეგები და ის დაზიანებები, რომელიც მოგვიანებით დაადასტურა სამედიცინო

კონფერენციის შრომები

ლელო მეტრეველი

ექსპერტმა, რაზეც დაზარალებული, როგორც პატრულ – ინსპექტორებთან, ისე ექსპერტთან საუბარში მიუთითებდა, რომ მიყენებული ჰქონდა ბრალდებულის მიერ. ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ ბრალდებულის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენი გამოიტანა.⁶

ამასთან, ხშირია შემთხვევა, როცა დაზარალებული თავის პოზიციას სასამართლოს აცნობს პირადად ან სანოტარო წესით დამოწმებული წერილობითი ფორმით და აცხადებს, რომ ბრალდებულის მიმართ მას არანაირი პრეტენზია არ გააჩნია, შეურიგდა მას და პატიობს ჩადენილს, რის გამოც ითხოვს ბრალდებულის მიმართ კანონით გათვალისწინებული შეღავათების გავრცელებას. ეს შემთხვევა (დაზარალებულის შერიგება) ხელს არ უშლის თავად ძალადობრივი ფაქტის დადგენას, რადგან დაზარალებული ძალადობის ფაქტს კი არ უარყოფს, არამედ ადასტურებს კიდევ, მხოლოდ პატიობს მის ჩადენას ბრალდებულს და ურიგდება მას. დაზარალებულის პოზიციამ საბოლოოდ შესაძლოა გავლენა იქონიოს დასაწინააღმდეგებლად სასჯელზე, თუმცა იგი სრულიად განსხვავებულია იმ შემთხვევისაგან, როცა დაზარალებული უარს ამბობს ჩვენების მიცემაზე, რამაც შესაძლოა გადამწყვეტი გავლენა იქონიოს ძალადობის ფაქტის დაუდგენლობის საკითხზე. მით უფრო ისეთ შემთხვევაში, როცა ძალადობა დაზარალებულის მიმართ განხორციელდა სხვათა (მოწმეთა) შეუმჩნეველად. ასეთ დროს ძალადობის ფაქტის დამდგენი ძირითადი მტკიცებულებებია დაზარალებულის ჩვენება და მის მიმართ ჩატარებული სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, ხოლო, როცა დაზარალებული დუმს, მტკიცებულებად რჩება მხოლოდ ექსპერტიზის დასკვნა, რომლითაც დასტურდება დაზარალებულის სხეულზე დაზიანების არსებობის ფაქტი, თუმცა ექსპერტიზის დასკვნით ვერ დგინდება დაზიანების მიმყენებლის ვინაობის შესახებ. ამდენად, დაზიანების არსებობის ფაქტი დადასტურებული იქნება, მაგრამ მისი მიმყენებლის ვინაობის შესახებ სასამართლოსთვის უცნობი დარჩება, რაც საბოლოო ჯამში განაპირობებს ბრალდებულის უდანაშაულოდ ცნობას. მაგალითად, სწორედ ასე მოხდა ერთ-ერთ საქმეზე, სადაც მოსამართლემ განაჩენი ალნიშნა: „სამედიცინო ექსპერტის დასკვნით ზოგადად შესაძლებელია დადგინდეს დაზიანებების არსებობა, მათი სიმძიმე, რაოდენობა, თუმცა ობიექტურად შეუძლებელია ექსპერტის დასკვნით განისაზღვროს დაზიანებების მიმყენებელი პირის ვინაობა, შესაბამისად, ექსპერტის დასკვნით იმის მტკიცება, რომ მსხვერპლს დაზიანება მიაყენა კონკრეტულმა პირმა, შეუძლებელია და წარმოადგენს მხოლოდ ვარაუდს. მოცემულ შემთხვევაში სასამართლო ალნიშნავს, რომ სადავო არ არის და ექსპერტის დასკვნით დგინდება, რომ დაზარალებულს კისრის მიდამოში აღენიშნებოდა ორი სისხლნაჟღენთი, (ზომა: 1,0X1,2სმ., 2,2X0,7სმ.), თუმცა აღნიშნული ექსპერტის დასკვნით იმ ფაქტის დადგენა თუ ვინ, როდის და რა ვითარებაში მიაყენა მას აღნიშნული დაზიანებები, შეუძლებელია. ბრალდების მხარის მითითება იმ

6 იხ. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 28 აპრილის #1/194-17 განაჩენი.

კონფერენციის შრომები

გარემოებაზე, რომ ეს დაზიანება მიაყენა ბრალდებულმა, უშუალოდ ამ მტკიცებულების შინაარსიდან არ გამომდინარეობს და წარმოადგენს მხოლოდ ვარაუდს“.⁷

ოჯახში ძალადობის საქმეთა განხილვისას და ოჯახში ძალადობის ფაქტის დამდგენ მტკიცებულებებს წარმოადგენს დაზარალებულის ჩვენება, სასამართლო – სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, ხოლო იმ შემთხვევაში როცა დაზარალებული უარს აცხდებს ჩვენების მიცემაზე და ექსპერტიზის დასკვნით არ დგინდება დაზარალებულის სხეულზე დაზიანების არსებობის ფაქტი, ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენა ვერ ხდება. სწორედ აქედან გამომდინარე, ამგვარი კატეგორიის საქმეების განხილვას სასამართლოში ახასიათებს საქმის განხილვის თავისებურება.

სასამართლო პრაქტიკა მოწმობს, რომ ოჯახში ჩადენილ დანაშაულის ხასიათიდან და სპეციფიკიდან გამომდინარე, ვინაიდან ძირითად შემთხვევაში მისი ჩადენა სხვა პირთა შეუმჩნევლად ხდება ან დანაშაულის შემსწრე პირები არიან არასრულწლოვანი შვილები, რომელთაც არ სურთ მათი ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა, განაპირობებს ამ დანაშაულის სპეციფიკურობას და სასამართლოში მისი განხილვის სირთულეს, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს დანაშაულის ჩამდენი პირის – მოძალადის მსჯავრდების შეუძლებლობა.

7 კოჭლამაზაშვილი ბ., ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი. ჟურნალი „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“ #2, 2017, გვ.51-52.

FEATURES OF COURT HEARING OF THE DOMESTIC VIOLENCE CASES

Iela metreveli

PhD Student of the East European University School of Law, Assistant to a Tbilisi Appeal Court Judge

KEYWORDS: Violence, Specifics, Practice

RESUME

Domestic violence is urgent topic both theoretically and practically. The topic is especially relevant to Georgia since at this stage the current Criminal Law being elaborated to fight domestic violence.

The role of court and approach to domestic violence category cases is vital to carry out efficient measures against domestic violence, understand the essence of the violence problem, its social threat as well as measures to be used against it and application of preventive mechanisms, since hearing of domestic violence cases have some peculiarities and specific features.

The specifics of the domestic violence offence is the difficulty of revealing it as well as effective and lawful selection of coercive measures to be used against it. Thus, we believe, that introduction of additional mechanism along with legal and practical experience is necessary to fight domestic violence. Since the court practice shows that features and characteristics of domestic violence determines its specificity and complexity of its hearing at the court, which may cause difficulties to convict an offender – person committing violence.

ამ ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ
იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე: www.lawandworld.ge
ელ. ფოსტა: info@lawandworld.ge
გურამიშვილის გამზირი 76. თბილისი. 0141
ტელეფონი: (+995 32) 2 000 171 (116); (+995 99) 177 573
ფაქსი: (+995 32) 2 143 583

The online version of the journal is available on the website:

www.lawandworld.ge

E-mail: info@lawandworld.ge

76 Guramishvili ave. Tbilisi. 0141

Phone: (+995 32) 2 000 171 (116); (+995 99) 177 573

Fax: (+995 32) 2 143 583